

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za fonetiku/Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju

Martina Vlajnić

**ANALIZA ARGUMENTACIJE U GOVORIMA O LJUDSKIM PRAVIMA U
SUVREMENIM DRUŠTVENIM POKRETIMA**

Diplomski rad

Mentorica: dr. sc. Gabrijela Kišiček

Komentor: dr. sc. Duško Petrović

Zagreb, rujan 2017.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Povijest i razvoj ljudskih prava	2
2.1 Ljudska prava - LGBT zajednica	5
3. Retoričko umijeće i javne rasprave	10
4. Retorika u raspravama o ljudskim pravima – LGBT osobe – moralna i emotivna argumentacija.....	16
5. Metodologija istraživanja	22
6. Korpus.....	23
6.1 U ime obitelji	24
7. Hipoteze i ciljevi argumentacijske analize.....	26
8. Rezultati analize.....	27
8.1 Debata Željke Markić i Sandija Blagonića	27
8.2 Debata Željke Markić i Sandre Benčić	37
8.3 Debata Marijane Bijelić, Zlatana Hasanbegovića, Ivana Munjina i Tomislava Sunića	42
9. Odgoj i obrazovanje za ljudska prava	55
10. Zaključak.....	61

1. Uvod

Rasprave o ljudskim pravima su vrlo česte i aktualne. Iako smo u 21. stoljeću, ljudska prava su goruća tema s kojom se svakodnevno susrećemo u javnom diskursu. Razlika između svakodnevnog i javnog diskursa često se zanemaruje. Javnim diskursom moguće je utjecati na mišljenje i aktivnosti cijelog društva, ali i govoriti u ime cijelog društva ili grupe te je iz tog razloga bitno valjano objasniti iznesene argumente. Javnom komunikacijom izričemo stavove, mišljenja i vrijednosti pa je argumentima potrebno, kako Groarke i Tindale (2008:2) navode, prijeći preko čiste proturječnosti i podastrijeti dokaze za izneseno. Konkretno, rasprave na temu prava LGBT zajednice jedne su od najaktualnijih tema o ljudskim pravima. Nažalost, te rasprave najčešće nisu kvalitetne ni argumentacijski korektne, govornici se svojim izjavama vrte u krug, publiku pokušavaju uvjeriti na krive načine i raznim smicalicama te ne pridonose pozitivnom razvoju priče o ljudskim pravima. Važno je istaknuti da je ova tema u većini slučajeva praćena jakim emocijama i obilježena različitim moralnim obrascima. Kako Kišiček i Stanković (2014:25) navode, tradicionalna argumentacija razum je uvijek odvajala od emocija, smatrajući ih diverzijom. S Chaimom Perelmanom (20. st.) emocije prestaju biti diverzija, ovisno o temi i kontekstu unutar kojeg se upotrebljavaju kao argumenti. Zato su emotivna i moralna argumentacija jedne od najvažnijih tema koje je neophodno povezati s raspravama o ljudskim pravima i LGBT pravima. Najveći broj rasprava o toj temi, a koje se nastavljaju i danas, započela je 2013. godine svojim djelovanjem udruga *U ime obitelji*. Iako nisu jedini, u iznošenju njihovih stajališta nailazimo na nekvalitetnu argumentaciju, argumentacijske pogreške i smicalice. Često nailazimo na primjere kršenja ljudskih prava, a sam razvoj tih rasprava nas navodi da se zapitamo postoje li ljudska prava samo u teorijskom smislu? S obzirom na utjecaj koji se takvim nastupima može izvršiti na javnost, važno je analizirati rasprave i jedne i druge strane. Cilj te analize je pridonijeti kvaliteti rasprave o tako važnoj temi kao što su ljudska prava. Osim želje za doprinosu na području kvalitete javnih rasprava, nadam se da će doprinijeti i razvoju boljeg i tolerantnijeg društva. Na kraju, kvalitetna argumentacija je civiliziran i miran način postizanja kompromisa. Takvim raspravama možemo doprinijeti ne samo razvoju tolerancije, nego i demokracije.

2. Povijest i razvoj ljudskih prava

Ljudska prava su danas jedan od najvažnijih čimbenika unutar djelovanja državih zajednica. Anđelić (2008:12) ih jednostavno definira kao prava koja pripadaju pojedincu ili grupi pojedinaca kao posljedica činjenice da su ljudska bića. Ljudska prava su, gledajući razvoj kroz prošlost, bez sumnje napredovala, iako se najčešće ne primjenjuju praktično, nego samo verbalno kroz izjave ne bi li se tako spriječilo njihovo kršenje, što ću u kasnijim analizama i dokazati.

Začetke razmišljanja o ljudskim pravima možemo pronaći u velikim religijama svijeta i njihovim temeljnim učenjima. S druge strane, kako i Anđelić (2008:15-16) sam navodi, kroz povijest su upravo religijska tumačenja bila povod za kršenje ljudskih prava te je od Hamurabijevog zakona, preko Novog Zavjeta do Kurana, moguće *identificirati zajednički prezir iskazan prema robovima, ženama i homoseksualcima*. Jasno je vidljivo da su i danas, unutar modernog društva, uočljivi isti takvi preziri čiji se korijeni kriju u prošlosti.

Antika stare grčke filozofsko-retoričke škole također nosi začetke razmišljanja o ljudskim pravima. Ovdje uočavamo paradoks da je civilizacija zaslužna za ideju demokracije u biti bila robovlasničko društvo. Prema Anđeliću (2008:112-120) doprinosi filozofa tada su bili veliki, ali su se oni bavili slobodnim ljudima, dok je položaj robova i žena i dalje bio obespravljen. Možemo to vidjeti u Platonovoj podijeli društva na tri kategorije: vladari (inteligencija), čuvari (snaga), proizvođači (hrabrost), koja proizlazi iz vjerovanja u aristokraciju, vladavinu najboljih. U Grčkoj se razvio smjer prirodnih prava, a s obzirom na to da prema tadašnjim tumačenjima ljudska prava potječu iz prirodnih, ona su zapravo ista. Prirodni zakon odraz je prirodnog reda i temelj je svih grčkih razmišljanja. Budući da su se Rimljani školovali u prijašnjim sjedištima grčke civilizacije, Anđelić zaključuje da su grčki filozofi putem rimskih postulata i grčkog utjecaja na razvoj društva u Rimu, utjecali na razvoj zapadne civilizacije.

Tijekom stoljeća možemo pratiti sazrijevanje ideje o ljudskim pravima, a najviše nakon feudalizma i izgradnje nove, srednje klase koja zahtijeva zaštitu svojih prava, ali i izgradnju novih. U Engleskoj je u 13. stoljeću usvojena *Magnus Carta*, koja je politički ograničavala vlast monarha, a norveški kralj Magnus obećao je jednakost pred zakonom. Iako se to nije ostvarilo, pokazuje osnove promjena koje će se i dalje događati. Već tijekom 15.

stoljeća Erazmo Roterdamski zahtijevao je zanemarivanje razlika u spolu, starosti, bogatstvu i statusu te jednakost, pravdu i slobodu pojedinca. Hugo Grotius stoljeće kasnije tvrdi da prirodno pravo i zakon stoje iznad svih vlada i vlasti. Francuska i Španjolska se u 17. stoljeću bore protiv apsolutizma kraljeva, a u Engleskoj nastaje pokret *Levellers*, za ostvarenje prirodnih prava na život, zaštitu imovine, religijske slobode i slobodu od vojne mobilizacije. John Locke ustanovio je ideju limitirane vlasti i kontrole vladajućih. Vlast je podijelio na zakonodavnu s parlamentom, izvršnu i federalnu. Liberalne demokracije u budućnosti će se osvrtni na ove njegove ideje, kao na onu o pravima na slobodu, imovinu i život. Jean Jacques Rousseau najveći je zagovornik izravne demokracije, a djeluje u 18. stoljeću. Njegove ideje slijedila je krajnja ljevica 20. stoljeća, u isto vrijeme kada su mnogi socijalistički i komunistički pokreti zloupotrijebili njegovu ideju da specifičnu volju izraslu iz posebnih interesa država treba ugušiti silom zbog opće dobrobiti. (ibid:21-25)

Nažalost, neki od spomenutih zagovornika ljudskih prava i najvećih revolucionara u širenju ideja o ljudskim pravima, i sami su u isto vrijeme ta prava i kršili. Jean Jacques Rousseau smatra prirodnim da žena sluša muškarca, Montesquieu je Afrikance smatrao divljim i barbarima, Voltaire je govorio da crnci imaju samo nekoliko ideja više od životinje, David Hume crnce je smatrao manje vrijednima od bjelaca. Na taj su način, kako kaže Anđelić (2008:28), samo bazirali filozofiju na prirodnom pravu utemeljenom u Grčkoj i slijedili rasističke ideje Aristotela, Platona i ostalih. Starogrčki filozofi i sami su ropstvo smatrali prirodnim, a žene manje vrijednima od muškaraca.

U 18. stoljeću, točnije 1789. godine donesen je najvažniji dokument tog perioda, rezultat djelovanja Francuske revolucije, *Deklaracija o pravima čovjeka i građanina*. Francuska revolucija donijela je zavidne promjene na području ljudskih prava. Tako je Francuska prva zemlja koja je ukinula ropstvo, dekriminalizirala homoseksualnost i emancipirala Židove. Godine 1833. u Velikoj Britaniji ukinuto je ropstvo. Danska je bila prva država koja je ukinula trgovinu robljem, nakon nje Velika Britanija pa Francuska koja je nakon izgubljenih Napoleonovih ratova bila prisiljena na taj potez. (ibid:35-44)

Devetnaesto stoljeće bilo je stoljeće raznih izuma, ali i razdoblje povećanja pismenosti što je za posljedicu imalo jačanje nacionalnih svijesti i nove socijalne promjene. Prava i zaštita slabijih postala je tema mnogih političara i javnih ličnosti. Jedna od posljedica je osnivanje *Prve internacionale* 1864. godine, koja je kao glavni zadatak imala zaštitu prava radnika, a filozofija organizacije počivala je na djelima Karla Marxa i Friedricha Engelsa.

Težili su osmosatnom radnom vremenu radnika. Godine 1871. osnovana je i *Pariška komuna* koja je, iako kratkotrajna, donijela niz novih socijalističko utemeljenjih ideja: odvajanje crkve od države i davanje prava glasa ženama. Krajem 19. i početkom 20. stoljeća žene su dobile pravo glasa u Finskoj, Australiji, Novom Zelandu i Norveškoj, iako samo grupe imućnih žena naklonjene određenim političarima i crkvenim vođama. U gotovo cijelom svijetu je abolirano ropstvo, ali još uvijek nije postojala prava praktična jednakost rasa, kao ni jednakost žena i muškaraca unutar obitelji i na radnome mjestu. Homoseksualnost nije bila legalizirana, osim u Belgiji, Italiji, Portugalu, Rumunjskoj, Rusiji i Španjolskoj. Bez obzira na legalizaciju, homoseksualnost je i dalje u tim zemljama ostala socijalno osuđivana, a u Danskoj i Njemačkoj su homoseksualce čak oštro kažnjavali. Poznat je povijesni primjer velikog književnika Oscara Wildea, kojega su zatvorili na dvije godine. Prava djece su *poboljšana* u smislu da su izbor zanimanja i radno vrijeme za djecu bili ograničeni, iako su u manje razvijenim zemljama djecu nastavili poslovno izrabljivati. Raširen je bio i antisemitizam, iako su Židovi u mnogim europskim zemljama stekli puna prava. (ibid:50-67)

Dvadeseto stoljeće donijelo je niz autokratskih režima, pogotovo za vrijeme Drugoga Svjetskoga Rata. Upravo su ti režimi odgovorni za masovna kršenja ljudskih prava manjina, bile one vjerske, nacionalne ili one različitih seksualnih orijentacija. Tijekom rata javila se inicijativa za izradu jedinstvenog dokumenta o ljudskim pravima, što je 1942. godine rezultiralo *Deklaracijom Ujedinjenih naroda*, koju je usvojilo 26 zemalja članica. Ovom *Deklaracijom* obvezale se se na *očuvanje ljudskih prava i pravde u njihovim vlastitim zemljama kao i u ostalim zemljama*. Tri godine kasnije, 1945. usvojen je još jedan od temeljnih međunarodnih dokumenata važnih na području ljudskih prava, *Povelja Ujedinjenih Naroda*. *Povelju* je usvojilo 46 država, a unutar Ujedinjenih naroda formirana su Povjerenstva za ljudska prava i Potpovjerenstva za prevenciju diskriminacije i zaštitu manjina. Pitanje ljudskih prava bilo je jedno od prioriternih pitanja kojima su se Ujedinjeni narodi bavili, a konkretan slučaj tog dijela povijesti bio je genocid nad Židovima. Godine 1948. usvojili su *Konvenciju o prevenciji i kažnjavanju zločina genocida*, a 10.12.1948. godine donesena je *Opća deklaracija o ljudskim pravima*. Dokumenti doneseni od strane Ujedinjenih naroda, *Povelja Ujedinjenih naroda* i *Opća deklaracija o ljudskim pravima*, čine temelje modernog međunarodnog humanitarnog prava. Tek je od 20. stoljeća, nakon Drugoga Svjetskoga Rata došlo do opće uporabe termina *ljudska prava*. (ibid:101-117). Koliko se svijest o ljudskim pravima tijekom 20. stoljeća povećala, pokazuju i sljedeće konvencije donesene od Ujedinjenih naroda: *Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije*

(1966), *Konvencija o eliminiranju svih oblika diskriminacije prema ženama* (1979), *Konvencija o pravima djeteta* (1989). (Lulić, Muhvić, 2013:5)

Opća deklaracija o ljudskim pravima pravno je obvezujući dokument koji je prihvatilo 48 država članica, a osam je bilo suzdržano. Tekst Deklaracije nastao je u vremenskim uvjetima kada se završavao Drugi Svjetski Rat, kada je kršćanstvo kao religija bilo dominantno, a unutar svjetske ekonomije i politike dominirala je bijela rasa. Nepristranost se postiže time što su u izradi sudjelovali stručnjaci svih rasa i nacionalnosti, ali kako navodi Anđelić (2008:117-126), nije svačija riječ bila jednako važna. Neki sudionici bili su konzultirani samo pismenim putem, putem upitnika. Deklaracija je od mnogih dokumenata drugačija po tome što ne spominje nadnaravna bića, kao što su bogovi.

Europska konvencija o ljudskim pravima donesena je 1950. godine, iste godine kada je osnovan i Europski sud za ljudska prava. Ova konvencija jedinstvena je po tome što građanima omogućava podnošenje tužbe protiv države, ukoliko im je država uskratila ili ugrozila prava. Slijedeći *Konvenciju*, donesen je *Protokol šest* koji ilegalizira smrtnu kaznu, osim u slučaju rata. Ukidanje smrtne kazne bio je također jedan od uvjeta za ulazak u Europsku Uniju. (Anđelić, 2008:131-132)

Godine 1966. donesen je *Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima.*, koji između ostaloga, *uviđajući da se, prema Općoj deklaraciji o pravima čovjeka, ideal slobodnog ljudskog bića koje uživa građanske i političke slobode i koje je oslobođeno od straha i bijede, može postići samo ako se stvore uvjeti koji omogućavaju svakome da uživa svoja građanska i politička prava, kao i svoja ekonomska, socijalna i kulturna prava.* (Lulić, Muhvić, 2013:54)

Velike migracije, a time i suživot različitih rasa i kutura donijelo je 21. stoljeće. Od 22.12.1990. godine Republika Hrvatska postala je demokratska ustavna država. Državna vlast ograničena je zakonima i Ustavom, a Ustav jamči temeljna osobna, gospodarska, politička, kulturna, socijalna i ekološka prava i slobode građana te oblikovati sustav pravne i sudske zaštite svih spomenutih i zajamčenih prava. (Sokol, 1998: 112-113)

2.1 Ljudska prava - LGBT zajednica

Tijekom povijesti ljudi su različito gledali na homoseksualnost. Mondimere (2003) navodi da su stari Grci poticali istospolnu seksualnost. Prihvaćali su je i pojedini američki

domorodački narodi, a na Novoj Gvineji je transgeneracijska homoseksualnost praktcirana kao inicijacijski postupak. Navodi također širenje kršćanstva, koje je grešnom i neprirodnim smatralo svaku spolnu aktivnost koja za produkt nema začće te je time pridonijelo širenju diskriminacije. Naphy (2006) isto tako govori da je prije pojave bliskoistočnog monoteizma (judaizam, kršćanstvo, islam) religija bila ispunjena svim varijacijama seksualnih aktivnosti. Seksualni izbor bio je pitanje ukusa, a ljudi su imitirali seksualne aktivnosti svojih bogova i božica. Mnogo je primjera koji se mogu navesti. Jedan od njih je babilonski bog Ištar koji je zaveo mitskog heroja Gilgameša; bog Samba, Krišnin sin, zavodio je i muškarce i žene; Apolon je navodno bio biseksualan bog kao i mnogi drugi. Osim toga, postoje i pisani dokazi od 3000 p.n.e., koji pišu o homoseksualnosti kao prihvaćenom dijelu kulture Bliskog istoka. U povijesnoj Africi (1400 p.n.e.) također postoje indikacije o istospolnim seksualnim aktivnostima. U Indiji bogovi imaju istospolne odnose i mijenjaju spol. Homoseksualnost tada nije bila nemoralna, osuđivana od strane ljudi ili zakona bogova. Ona je bila praktcirana, iako su se u nekim kulturama muškarci i žene rutinski bračno obvezivali te imali djecu, ali i praktcirali istospolne odnose. Brak u većini kultura tada nije bio vezan uz ljubav i emocije, nego društveno-ekonomske i političke okolnosti. (ibid:15-32) U staroj Grčkoj je sve do 200. p.n. e. istospolna ljubav bila sastavni dio njihove jedinstvenosti, ljubav između muškaraca bila je sastavni dio kulture. Zapadna civilizacija nastala je na temeljima grčke, a ona ne samo da je je tolerirala homoseksualnost, nego ju je veličala. Rimsko Carstvo je također bilo tolerantno prema homoseksualnosti, ali unutar vlastitih granica, npr. prihvaćanje seksualnog odnosa adolescenta i odraslog muškarca, ali neprihvatanje odnosa dvaju odraslih muškaraca. Nakon što je Carstvo prešlo na kršćanstvo, ukinuto je pravo na homoseksualni brak koji se do tada praktcirao te počinju prva kažnjavanja smrću. (ibid:52-70)

Judaizam je donio novo prioritarno gledište na seksualnu aktivnost, ono vezano isključivo uz prokreaciju. Istospolne seksualne aktivnosti kao i sve seksualne aktivnosti koje nisu vođene željom o prokreaciji, osuđivane su i kažnjavane smrću. O tome svjedoče i ulomci iz Levitskog zakonika: *S muškarcem ne leži kao sa ženom; gadno je. Ili: Ko bi muškarca obležao kao ženu, učiniše gadnu stvar obojica; da se pogube; krv njihova na njih.* (ibid:35-36) Ako govorimo o Islamu, on je i danas izuzetno netolerantan prema homoseksualnoj zajednici, u toj mjeri da se kažnjava smrću. (ibid:257)

20. stoljeće nastavilo je represiju homoseksualnih osoba, a znanost, religija i politika djelovale su zajedno u represiji. Cilj je bio promijeniti seksualne sklonosti homoseksualaca različitim metodama (kastacija, hipnoza) kako bi postali *prikladni* sudionici konstruiranog

društva. Često zaboravljamo činjenicu da su upravo homoseksualci, uz Židove i Rome, bili najčešće žrtve nacističkih koncentracijskih logora. Istraživanja pokazuju da je u logorima ubijeno više od dvadeset tisuća homoseksualnih muškaraca. (ibid:253) I nakon Drugoga Svjetskoga Rata progoni seksualnih manjina se nastavljaju, uključujući sudske procese, zatvorske kazne pa i kriminalizaciju muške homoseksualnosti. Američka psihijatrijska udruga (APA) je 1973. godine izbrisala homoseksualnost s popisa psihičkih poremećaja. Ovo se dogodilo nakon istraživanja Alfreda Kinseya koja su podržala argument da je homoseksualnost prirodna varijacija spolnog ponašanja. Nakon toga, u Sjedinjenim Američkim Državama, povećao se broj homoseksualnih supkultura koje su javno istupale i zahtijevale svoja prava. Hrvatska je mušku seksualnost dekriminalizirala tek 1977. godine, nakon čega su se i u Hrvatskoj počeli javljati društveni pokreti u potrazi za svojim pravima. U to vrijeme, u Sjedinjenim Američkim Državama, homoseksualci su zahtijevali jednakost i punopravnu uključenost u sve sfere društvenog života (školstvo, tržište rada, zdravstvo). Početkom devedesetih, počele su kampanje za priznavanje partnerstva, usvajanje djece i brak. Prva država koja je sve to usvojila bila je Danska, 1989. godine. Godina 1990-ih u Hrvatskoj zbog Domovinskog rata napredak u ostvarivanju prava homoseksualaca se zaustavlja. Tome će nakon rata pridonijeti i vlast Hrvatske Demokratske Zajednice, koja svoje vrijednosti temelji na nacionalnoj i vjersko-tradicionalnoj ideologiji. Prvi hrvatski predsjednik, Franjo Tuđman, dao je svoj osvrt na to, čime je samo pridonio trendu skrivanja homoseksualnosti: *Zabranjivali je ili priznavali, ona je prisutna. S humanističkog gledišta, bolje je priznati i omogućiti da ona bude što nezamjetljivija.* Tijekom 1990-ih nema javnih rasprava o homoseksualnosti, ali odnos prema njima je javna tajna. Homoseksualci u tom periodu u Hrvatskoj skrivaju svoju orijentaciju ne bi li dobili otkaze ili otpuste iz vojske, često su žrtve napada, a policijske patrole *gay* klubova su neprestane. Europska studija vrednota iz 1999. godine pokazuje da 69,07% Hrvata smatra da homoseksualnost nije nikada ili gotovo nikada opravdana. No, 2000. godine na vlast dolazi Socijaldemokratska partija koja pruža veću političku podršku zaštiti prava homoseksualaca te se tako 2002. godine održala i prva Povorka ponosa u Zagrebu. (Vučković, Juroš, 2014:197-200)

Definicija seksualne orijentacije iz Yogyakarta načela o primjeni Zakona o međunarodnim ljudskim pravima u odnosu na seksualnu orijentaciju i rodni identitet glasi: *Seksualna orijentacija se odnosi na sposobnost svake osobe da osjeća emocionalnu, fizičku ili seksualnu privlačnost, u intimnim ili seksualnim odnosima, s osobama različitog i/ili istog spola i/ili roda.* Pravni poredak modernih demokracija jamči slobodu, prava i jednakost svih

pojedinaca te miran suživot i okruženje unutar kojeg je pojedincu omogućen razvoj na osobnoj razini. Osobna razina logično uključuje i razvoj u ljubavnoj i seksualnoj sferi života. Razvoj seksualne orijentacije jedan je od najosobnijih dijelova života pojedinca te se, bez obzira na svakodnevne stereotipizacije izgleda i ponašanja pripadnika određenih seksualnih orijentacija, ne može fizički prepoznati. Nažalost, seksualna orijentacija pojedinca još je uvijek činjenica koja dovodi do diskriminacije, stigmatizacije, stereotipizacije, odbacivanja, ali i nasilja te se u tom okruženju teško razvijati osobno, ali i unutar društva kao cjeline. U nekim azijskim i afričkim plemenima homoseksualnost je i danas kažnjiva smrću. (ibid:197) Zbog toga, prvu rezoluciju o pravima temeljenima na seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu donijelo je 17.06.2011. godine Vijeće za ljudska prava Ujedinjenih naroda.

U argumentaciji o pripadnicima LGBT zajednice često se raspravlja o tome je li njihova seksualna orijentacija posljedica genetike ili odgoja. Ako je posljedica genetike ne bi trebali biti diskriminirani više od npr. osoba crne boje kože, žena, muškaraca ili neke druge genetičke posljedice. Ako je posljedica odgoja i kulture u kojoj živimo, ne bi trebali biti diskriminirani više od npr. katolika, što je isto posljedica odgoja i kulture u kojoj se nalazimo. Iz tog se razloga, u diskriminaciji LGBT osoba najčešće ide na argument da je to posljedica njihova osobna izbora kojemu se mogu oduprijeti pa prema tome ne zaslužuju posebnu zakonsku zaštitu. (Naphy, 2006:10) Osim pravne ugroženosti, ovo je i moralno pitanje suvremenog doba, kada sve veći broj država zakonski dozvoljava mogućnost sklapanja braka u istospolnoj zajednici. Tumačenja i mišljenja su dijametralna, čak i među inače ideološkim i političkim istomišljenicima. Je li nedostatak zakona o mogućnosti ovakve bračne zajednice ujedno i oduzimanje jednog od osnovnih prava iz *Opće deklaracije o ljudskim pravima* upitno je i za sada se može samo iskazati osobno mišljenje. Zakonski je potrebno urediti odnose u istospolnim zajednicama baš kao i u raznospolnim, ali i zajednice koje nisu formalnopravno registrirane također trebaju imati jednaku važnost pred sudskim i državnim tijelima kao i u svakodnevnom životu. Također, država bi morala pružiti i zaštitu individuama koje odbiju slijediti obiteljske običaje stupanjem u brak po roditeljskoj prisili. Međutim, često je lakše iskazati takav stav nego ga u praksi i primijeniti. (Anđelić, 2008:121)

Hrvatska je godine 2013. i 2014. doživjela velike promjene vezane uz zakonski status seksualnih manjina. U prosincu 2013. godine, referendumom o ustavnoj definiciji braka, isti je definiran kao zajednica isključivo muškarca i žene. Na ovaj način Hrvatska se udaljila od zapadnoeuropskih zemalja koje su istospolni brak legalizirale (npr. Nizozemska, Belgija, Norveška, Švedska, Portugal, Danska, Francuska, Engleska/Wales, Island, Luksemburg) i

svojom se odlukom, koju je donijelo samo 37, 90% glasača, približila istočnoeuropskom bloku zemalja (Bugarska, Bjelorusija, Ukrajina, Poljska, Srbija, Crna Gora, Mađarska, Latvija, Litva, Moldavija, Slovačka). Iduće godine, 2014., usvojen je Zakon o životnom partnerstvu kojim se istospolnim parovima pruža većina prava kao i neistospolnim parovima brakom, osim usvajanja djece. Iako je Hrvatska od 2000. godine postigla napredak u građanskim slobodama i političkim pravima, između ostalog, uključivanjem odredbe o zabrani diskriminacije na temelju spolne orijentacije u određenim zakonima, Europske studije vrednota pokazuju da u Hrvatskoj trend smanjenja tolerancije 1999.-2008. prema homoseksualcima odudara od Zapadne Europe. (Vučković, Juroš, 2014:195-197) Homoseksualce u Hrvatskoj, kao i u drugim zemljama, prati socijalna isključenost, odnosno *neuspješna integraciju u jednom ili više od sljedeća četiri sustava: demokratsko-pravnom (građanska dimenzija), radno-tržišnom (ekonomska dimenzija), sustavu socijalne dobrobiti (socijalna dimenzija) te obiteljskom i sustavu lokalne zajednice (interpersonalna dimenzija)* (ibid:200). Hrvatska je još na vrlo dugom putu ka toleranciji bez obzira na sve pomake koji su se dogodili. U Hrvatskoj postoji niz zakonskih regulativa koje štite i koje ne štite prava LGBT osoba. Zakoni koji štite prava LGBT osoba u Hrvatskoj su Ustav Republike Hrvatske, Zakon o ravnopravnosti spolova, Zakon o istospolnim zajednicama, Zakon o suzbijanju diskriminacije, Kazneni zakon koji govori o zločinima iz mržnje, Zakon o medijima, Zakon o elektroničkim medijima, Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju. (<http://www.ori.hr/prava-lgbt-osoba/prava-lgbtiq-osoba-u-hrvatskoj>) Zakoni koji diskriminiraju LGBT osobe su Obiteljski zakon koji osobama istog spola uskraćuje pravo na brak i posvajanje djece, Zakon o zaštiti pacijenata, Zakon o hrvatskom državljanstvu koji pod pojmom brak podrazumijeva heteroseksualni brak te Zakon o mirovinskom osiguranju koji onemogućava nasljeđivanje obiteljske mirovine osobama koje su bile u istospolnoj vezi jer istospolno partnerstvo u zakonima RH nije ravnopravno s brakom između muškarca i žene. (<http://www.ori.hr/prava-lgbt-osoba/prava-lgbtiq-osoba-u-hrvatskoj>) Napomenimo da su sa zakonodavstvom Republike Hrvatske usklađeni i Međunarodni ugovori koji štite prava LGBT osoba.

Teme o ljudskim pravima, borbe protiv diskriminacije bilo koje vrste uvijek su se vodile javnim govorima, debatama i dijalozima, bili oni javni ili ne. Upravo iz tog razloga smatram da je retorika glavni alat za suzbijanje diskriminacije i napredak ljudskih prava. S druge strane, nepoštena i nevalidna uporaba retorike u temama o ljudskim pravima može imati negativno djelovanje. Uzimajući u obzir sve navedeno i u ovom poglavlju, u radu ću

analizirati argumentaciju o pravima LGBT osoba na temelju istupa građanske inicijative *U ime obitelji* i njihovih sugovornika.

3. Retoričko umijeće i javne rasprave

Još u 5. st. p.n. e. prepoznata je važnost retoričkih umijeća. Koliku je važnost imala govori činjenica da je njome morao ovladavati svaki obrazovani Atenjanin. Sloboda izražavanja omogućavala je uporabu retoričkih vještina na sudovima među građanstvom i u politici. U to vrijeme pojavljuju se i skeptični Sofisti čiji su glavni predstavnici bili Protagora i Gorgija. (Beker, 1997:6-17) Retorika je na neki način izum sofista kojima dugujemo ideje da je istina dogovor između sugovornika, *kairos* ili povoljan trenutak, prve nacрте gramatike, raspored govora i dr. (Carrilho, 2008:17-22)

Značajan kritičar sofista i važna figura unutar povijesti retorike je Platon, osnivač Akademije. Ističe da je u uvjeravanju kao cilju retorike, često važnija vjerojatnost nego istina. (Kišiček, 2011:117) Osnove za razvoj dijalektike dao je Platonov učitelj Sokrat koji je tvrdio da ne zna ništa, osim činjenice da ne zna ništa, a smatrao je i da se zakon mora poštovati, makar se s njim ne slažemo. (Anđelić:2008:19)

Jedan od najpoznatijih učitelja govorništva u antici i osnivač jedne od najvažnijih škola govorništva u antici je Izokrat. Govorio je o karakteru velikih vođa i političara, koji moraju biti *pravedni, govoriti istinu, ali i pokazivati ljudskost, osjećajnost, empatiju*. (Kišiček, 2011:117) Smatraju ga najvećim grčkim pedagogom 4. stoljeća, a najviše se bavio obrazovanjem građana i državnika. Njegova retorika nije skup pravila, nego kreativni proces koji stvara napetost i iščekivanje tijekom govora. Veliku važnost je pridavao govornikovoј originalnosti i učinkovitosti prilagođavanja riječi temi i okolnostima, otkud proizlazi uloga elokvencije kao obrazovnoga modela. Prema Izokratu, učinkovitost govora ne proizlazi iz ispravne primjene neke tehnike, nego iz učinka kreativnosti *logosa*. Ta kreativnost se očituje u uvjeravanju, ali ne radi nametanja mišljenja, nego radi stvaranja kulturnih, civilizacijskih i ljudskih obrazaca u procesu proizvodnje govorničkih obrazaca. (Carrilho, 2008:28-30)

Aristotel je važan dio povijesti retorike, a bio je Platonov učenik. Ključan zadatak retorike prema njemu nije uvjeravanje, nego *iznalaženje uvjerljivog* (Beker, 1997:19) ili *sposobnost uočavanja bitnog i primarnog svojstva kojim se može uvjeriti, a koje svojstvo krije u sebi svaki predmet ili pojava* (Škarić, 2003:9). Smatra da se uvjerljivost postiže na razne

načine: ugledom, čvrstim karakterom, raspoloženjem, govorom. Na uvjerljivost govornika utječu razboritost, vrlina i dobrohotnost. Smatra da različiti osjećaji kao što su ljutnja, blagost, mržnja, stid, strah, zavist, dobročinstvo i blagost, utječu na govornika i na publiku. (ibid, 18-29) Uvjerljivost se prema Aristotelu postiže čvrstim karakterom govornika, raspoloženjem publike i samim govorom (Aristotel, 1989:7). O *ethosu*, kao važnom dijelu retorike, prvi je eksplicitno govorio Aristotel. *Ethos* ili karakter važan je dio jer se uvjerljivost postiže karakterom, a karakter mora biti dostojan povjerenja i čestit: *Budući da se metode uvjeravanja ne izvode samo pomoću riječi apodiktikoga nego i etičkoga karaktera (jer vjerujemo onom govorniku koji se odlikuje određenim svojstvima, kao što su čestitost ili dobronamjernost, ili objema) treba poznavati osnovne osobine svakoga od njih, a za njih iste predstavljaju najveći stupanj uvjerljivosti.* (Kišiček, 2011:116-117) Osim toga, Aristotel smatra da se metoda uvjeravanja i argumenti često moraju temeljiti na općepoznatim stavovima jer znanstveni govor pripada podučavanju i njime nećemo uvjeriti sugovornika, bez obzira na to koliko egzaktno podatke imamo (Aristotel, 1989:4). Aristotel je razlikovao četiri vrste argumentacije: znanstvenu, dijalektičku, erističku i retoričku. Tri su čimbenika u svakom govoru: govornik, predmet o kojem se govori i osoba kojoj se govornik obraća, odnosno Aristotelova tri temeljna govornička elementa: *ethos, logos i pathos*. Osim toga, razlikuje tri vrste govorništva: političko, sudsko i epideiktčko. Velika je važnost Aristotelovih govorničkih elemenata jer uspjeh argumentacije ovisi o načinu na koji govor (*logos*) pazi na raspoloženje i obilježja slušateljstva (*pathos*) i uspjeva s njima ostvariti kontakt imajući na umu i na koji način govornik otkriva svoj karakter (*ethos*). Aristotel je zaslužan za jednu od najpoznatijih teorija doktrine mjesta, *toposa*. Također donosi sljedeću strukturu retorike: invencija ili odabiranje teme, dispozicija ili raspoređivanje različitih dijelova govora, elokucija ili oblikovanje, sastavljanje te akcija. (Carrilho, 2008:31-43)

Najvažniji govornik 1. stoljeća pr. Kr. bio je Marko Tulije Ciceron, čija se retorika temeljila na filozofsko-znanstvenoj metodi Aristotela. U svom djelu *De Oratore* navodi da dobar govornik ne smije zaobići moral i etiku jer se upravo na tom području otkriva njegova veličina. Postavio je jednu od prvih definicija argumenta kao *racionalnog sredstva za poklanjanje povjerenja nečemu sumnjivom.* (ibid:37-53)

Nakon Cicerona, važan retoričar bio je Marko Fabije Kvintilijan koji je bio prvi plaćeni, službeni nastavnik retorike u Rimu. U svom glavnom djelu *Obrazovanje govornika*, govori kako su preduvjeti za navedeno poštenje i čestitost. (Beker, 1997:53-59)

Najvažnija retoričar u svijetu kršćanske retorike bio je sv. Augustin. Za retoriku je smatrao da može služiti i pravdi i nepravdi. (Carrilho, 2008:61) Smatrao je da se dobar govornik ne može oslanjati na nadnaravnu pomoć, nego mora biti formalno obrazovan. Također, smatrao je da i loš čovjek može biti dobar govornik. (Kišiček, 2011:119) Sa sv. Augustinom retorika gubi mjesto koje je imala u antici i njezinom obrazovanju. Postaje sredstvo nabiranja u prijenosu poruke. Iz toga proizlazi najsnažnija sklonost srednjovjekovne retorike, a to je da je retorika legitimna samo ako joj je cilj kršćanska istina, a nelegitimna kada zbog pogreške ignorira taj cilj. (Carrilho, 2008:61-62)

U 16. stoljeću Pierre de la Ramee (Petrus Ramus) pridonio je uzletu moderne znanstvene metode kao preteča empirizma Francisa Bacona i racionalizma Renea Descartesa. S Francisom Baconom i Thomasom Hobbesom retorika ponovno dobiva filozofsku funkciju, nastavak tradicije koja retoriku *ne smatra umijećem ukrašavanja poglavito estetskog poslanja, nego načinom da se stvari predoče razumu i volji*. Bacona možemo smatrati jednim od otaca moderne znanstvene metode. Jedna od najvažnijih figura 18. stoljeća je Giambattista Vico koji u svoju filozofiju uključuje retoriku na poseban način, povezuje retoriku i logiku te izdaje životno djelo *Načela nove znanosti*. (ibid:107-137)

Nakon renesanse u kojoj je retorika imala središnje mjesto u intelektualnim, političkim i estetičkim raspravama koje su se bavile ispitivanjem čovjekova mjesta u svijetu, 17. stoljeća u kojem apsolutistička vlast gomila dvorsku retoriku, 18. stoljeće nastavlja kao racionalističko doba koje promiče očitost kao vrijednost. (ibid:155-156)

Tijekom 20. stoljeća, a posebno 60-ih godina, dolazi do obnove, ponovnog procvata i širenja retorike te njezina utjecaja na pravo, književnu analizu i psihoanalizu. O retoričkom obratu možemo govoriti tek s Habermasom i Perelmanom. Retoriku našeg vremena karakterizira povratak trima dimenzijama: *ethosu, pathosu i logosu*. Chaim Perelman je obnovio retoriku 20. stoljeća, predstavio novi način razmišljanja i izvršio revoluciju u tom području. Sve to vidljivo je u njegovoj i knjizi suautorice L. Olbrechts, *Rasprava o argumentaciji*. Perelman je podređen razmatranju argumenata i njihovoj detaljoj analizi. Prema Perelmanu, najvažniji je *logos*. (Meyer, 2008:194-206) Prema Perelmanu (1982:11-14) argumentacija je namijenjena djelovanju na publiku, izmjeni uvjerenja kroz raspravu, ali ne nametanjem, nego navođenjem na razmišljanje. Govornik se mora prilagoditi publici jer publika je ona na koju govornik želi utjecati svojim argumentima. Navodi također da takvu argumentaciju političke i socijalne institucije mogu ili olakšati, ili spriječiti. Izvrstan govornik

je onaj koji u obzir uzima složenu prirodu svoje publike, koji se kontinuirano prilagođava publici (Perelman, Olbrechts-Tyteca, 1969:22). Perelman i Olbrechts-Tyteca (1969:30-44) razlikuju tri vrste publike. Univerzalnu publiku argumentacija mora uvjeriti da je iznesno očigledno, apsolutno i neprestano valjano, neovisno o vremenskim i socijalnim uvjetima. Postoji mogućnost da se onaj koji nije uvjeren u iznesno, više ne smatra *normalnim*. Druga vrsta publike je sugovornik s kojim vodimo dijalog koji se ne mora nužno pretvoriti u debatu, nego u raspravu. Treća je kada govornik sam promišlja i navodi razloge za svoje postupke. Na taj način govornik testira vrijednost svojih argumenata.

Dakle, 20. stoljeće donosi ponovno oživljavanje retorike i shvaćanje važnosti retoričkog obrazovanja. Perelman je svakako jedna od najvažnijih figura ovog perioda. Prema njemu, svaki argument obuhvaća preliminarni izbor činjenica i vrijednosti, njihov specifičan opis u jeziku i isticanje njihove važnosti. (Perelman, 1982:34) Fahnestock i Secor (1990:27) tvrde da svaki argument posjeduje četiri sastavna dijela: *tvrdnju, publiku, uvjet ili potrebu za iznošenjem argumenata i premise* koje podupiru tvrdnju. Perelman dalje navodi (1969:45) da je cilj argumentacije stvoriti ili povećati privrženost publike određenoj tvrdnji. Možemo ju definirati kao *sud koji treba argumentirati ili obrazložiti da bi bio razumski prihvatljiv* (Škarić, 2011:23). Vrste tvrdnji su politička, činjenična, vrijednosna i uzročno-posljedična. Za razliku od tvrdnji, ono oko čega se ne sporimo su činjenice. Prema Fahnestock i Secor (1990) činjenice su izjave koje se mogu provjeriti, a Perelman i Olbrechts-Tyteca (1969) o činjenici govore kao o nečemu preciznom što nije potrebno dodatno obrazlagati. Tvrdnju kao središnju misao potrebno je provjeriti sa stajališta originalnosti ili trivijalnosti i stajališta branjivosti. S tvrdnjom je potrebno povezati očitosti kako bi tvrdnja postala jasna i prihvatljiva. Očitosti su definicije, toposi, stereotipi, citati, autoriteti, zakoni, slučajevi, ilustracije, brojčani podaci, činjenice i svjedočenje. (Škarić, 2011:25-38).

Iako jakost argumenata ovisi o nizu različitih čimbenika, ipak svi argumenti nisu jednake jakosti. Jaki argumenti uvjeravaju publiku jer su premise argumenta prihvatljive i opravdavaju zaključak. (Groarke, Tindale, 2008:3) Škarić (2011) navodi da je deduktivna veza jača od induktivne, analogija je najslabija jer se povezuje uz sličnost, kauzalnost ovisi o tome koliko je snažno argumentirana, a znakovitost je najslabija jer ovisi o interpretaciji. Perelman i Olbrecht (1969:83-94) navode šest kategorija toposa. *Mjesto kvantitete* je najснаžnije, njegova važnost je u umoživosti zaključka (nešto što donosi više koristi, što utječe na više ljudi, to je u prednosti). Slijedi *mjesto kvalitete* čija se snaga krije u argumentu koji govori o nečem jedinstvenom, originalnom i neponovljivom, neočekivanom. *Mjesto reda*

govori da je vrednije ono što je starije, što je prvo po redu, hijerarhijski više, zaključak koji utvrđuje načelo, a ne slučaj i sl. *Mjesto postojanja* govori da je vrednije ono ostvareno od planiranog, stvarnost od virtualnog i sl. *Mjesto biti* vrednijim smatra ono što je tipično, važno, karakteristično. Na zadnjem mjestu nalazi se *mjesto osobnosti* koje prednost daje uzvišenim kvalitetama kao što su dobrotu, hrabrost, čast, dostojanstvo i sl. (Škarić, 2011:77-80). Prema Mašić i Kišiček (2016) većina autora, kao što su Keinpointer (1997), Rubinelli (2006) i Zompetti (2006), slažu se da je osnovna funkcija toposa povezati argument i tvrdnju. Navode Van Emerena i suradnike (1996) koji uočavaju da se toposi mogu koristiti kao argumentacijske taktike za postizanje prednosti nad suparnikovom argumentacijom te ih nazivaju *taktičkom pomoći*. Škarić navodi da *retorički postupci ne preispituju samo razumnost odluka nego i njihovu etičnost. Toposi savjesti, toposi dobra, solidarnosti, pravde, poštenja, ljubavi, opraštanja, premise su entimemima koji se zalažu za etično.* (Kišiček, 2011:116)

Tindale i Groarke (2008:85) navode definiciju kao jedan od osnovnih načina za postizanje jasnoće u argumentiranju. Sposobnost definiranja i procjena definicija ključna je vještina dobrog govornika kojom se izbjegava neodređenost i dvosmislenost.

Škarić (2011:81) navodi retoričke figure koje naziva poluargumentima, koji sugestivno djeluju na prihvaćanje argumenta. Perelman i Olbrechts (1969:193-197) spominju *kvazilogične* argumente koji se samo *na prvu* čine kao argumenti i jako ih je teško prepoznati. Karakterizira ih neformalnost i napor misli nepohodan za njihovo formaliziranje. Posjeduju određenu moć uvjeravanja jer su organizacijski slični oblicima logičkog rasuđivanja. Uključuju kontradiktornost i dvosmislenost, nekompatibilnost. Govoreći o figurama, Perelman i Olbrechts (1969:169-242) tvrde da figura može biti argument ako donosi promjenu perspektive i ako se uklapa u kontekst. Usporedba može imati argumentativnu vrijednost kada nekoliko predmeta ocijenjujemo na temelju njihovih međusobnih odnosa. Uspoređivati možemo po oprečnosti (teško-lagano), hijerarhiji (teže je nego), kvantitativnom uređenju (težina u odnosu na mjernu jedinicu težine). Također se može pretvoriti i u *kvazilogičan* argument ako ne uključuje nijedan mjerljivi standard. Razlika između usporedbe i analogije prema Perelmanu i Olbrechtu (1969:373) je u tome što usporedba zahtijeva da su slučajevi iz istog područja, a analogija da pripadaju različitim područjima. Pravo značenje imenice mijenjamo prenesenim značenjem uporabom metafore. Prema Perelmanu i Olbrechtu (1969:399) uloga metafore je najjasnija u kontekstu analogije. Metaforu u argumentativnom smislu najbolje možemo opisati kao *kondenziranu analogiju*.

Vrlo je važno navesti i *mišljenje* kao nešto što se često upotrebljava u raspravama, a što ne može biti argument jer su razlozi za podržavanje tog mišljenja u cjelosti osobni. Fahnestock i Secor (1990:17) su mišljenje definirale kao izjavu o izboru čiji razlozi su posve osobni, dok su razlozi za podržavanje argumenta potpuno neovisni od osobe koja ga iznosi.

Opći model argumentacije koji činjenice čini argumentativnim uporištima sa svrhom, a u kojem argument postaje otporan na prigovore, razvio je Stephen Toulmin. Argumentacija ovog modela temelji se na utvrđenim *činjenicama* i *podacima*. Između činjenica i *temelja* se nalazi *kopča* ili *kriterij* koji ima ulogu velike premise u silogizmu. Temelj predstavlja malu premisu u silogizmu. Toulmin u svoj model uključuje *potporu* i *pobijanje prigovora* jer nema argumenta u kojem se ne krije protuargument. (ibid:39-44)

Danas se na retoriku ponekad gleda sumnjičavo jer je tanka linija između uvjeravanja i manipuliranja. Škarić (2003:8) navodi da retorika može postati opasna u suvremenoj tehnologiji i u organiziranim prilikama za govor, a demokracija daje svima podjednako pravo govora. Govornici često govore u ime veće grupe što povećava njihovu odgovornost prema zajednici. Kao što je objašnjeno u prethodnom poglavlju, 21. stoljeće je donijelo velike promjene na području ljudskih prava i demokracije. Demokracija donosi slobodu okupljanja i govora. Meyer (2008:195-198) navodi da je naše vrijeme obilježeno urušavanjem vrijednosti, dezorijentiranošću, željom za bogaćenjem i poljuljanim tradicionalnim vrijednostima. Retorika svoje mjesto najčešće pronalazi u politici i reklamama. Cilj retorike je sporazum između dva oprečna stava od kojih se jedan eliminira. Takva je i građanska i politička funkcija retorike, doći do zajedničke vrijednosti oko koje se svi, bez obzira na razlike, mogu složiti.

Suvremena retorika poznaje četiri grupe govora: razgovore, kratke monologe, govore i posebne govorne vrste (Škarić, 2003:14). U grupu razgovora spadaju intervjui i debate kojima ću se i baviti. Oslanjajući se na Aristotelovo isticanje važnosti *ethosa*, Michael Osborne navodi četiri komponente koje čine dobrog govornika: kompetentnost, poštenje, simpatičnost i snaga (Kišiček, 2011: 122). Graorke i Tindale (2008:5) također pišu o osobinama govornika ističući kredibilitet kao jednu od najvažnijih osobina na temelju koje publika prihvaća ili ne prihvaća tvrdnje. Donoseći sud o argumentima, često donosimo i sud o onome tko ih iznosi.

4. Retorika u raspravama o ljudskim pravima – LGBT osobe – moralna i emotivna argumentacija

Rasprave o ljudskim pravima iznimno su emocionalno angažirane. Često uvjeravanjem djeluju više na osjećaje, a manje na razum. U ovom poglavlju ću dati prikaz teorije kada su ti argumenti pogrešni, a kada mogu biti legitimni. U današnje vrijeme, kao i prošlih stoljeća, često diskriminiramo i stigmatiziramo na različitim osnovama. Goffman u svom djelu o stigmatizaciji (1986) navodi da diskriminirajući vjerujemo da neka osoba zapravo i nije osoba te temeljeno na toj pretpostavci upotrebljavamo različite vrste diskriminacije. Konstruiramo teoriju, ideologiju koja objašnjava inferiornost te osobe te upotrebljavamo pogrdne nazive, sebe nazivajući *normalnima*. (ibid:5) Upravo jedan od argumenata koji se koristi protiv prava pripadnika LGBT zajednice je taj da njihovo ponašanje nije *normalno* ili prirodno. No, kao što sam Perelman (1982) navodi, to su nagađanja. S obzirom na to da je pojam *normalnog* podložan različitim tumačenjima, ljudi ulaze u rasprave je li navedeno nagađanje primjenjivo unutar datih okolnosti i činjenica. (ibid:25) Svaka osoba vjeruje u određenu garnituru činjenica i istina za koju smatra da je *normalna* za svakoga. No, to onda pretpostavlja apsolutnu valjanost za svaku publiku. (Perelman, 1969:28) Reškovec (11) govori da je ideja da svatko ima pravo živjeti u skladu sa svojim načelima moguća samo u *robinzonskom* scenariju. To je *privatna sfera*, dok se u *javnoj sferi* različita načela često sudaraju. *Javna sfera* je mjesto *općeg interesa*, a glavna nedoumica je kako ga odrediti s obzirom na to da je pri određivanju teško iskoračiti iz privatne sfere.

Perelman (1976) se pita mogu li vrijednosti i norme biti predmet racionalnog ispitivanja ako su one samo izraz naših strasti i interesa. Prihvata da se vrijednosti ne mogu dokazivati, ali se mogu racionalno opravdati. Govoreći o univerzalnoj pravdi na koju se svi pozivaju i nitko ju ne poriče, zaključuje da se na nju poziva kako bi se zaštitili ustanovljeni poretki i opravdali revolucionarni prevrati. Želja za pravdom ljude tjera na žrtve, dobra djela, ali i nevjerojatna nedjela i zločine. Osobe različitih stajališta ne shvaćaju pravdu na isti način, a želja za pravdom tjera ljude na pobunu protiv nekih djela, situacija, institucija, ali pruža i poticaj za različita nedjela. Različiti pogledi na pravdu su prilagođeni i različitim tezama protivnika. Aristotel je smatrao da je pravedno ono što je prema zakonima, ali pravedna radnja je i ona u kojoj se jednako ponašamo prema svima koji su jednaki, a nepravedna ako jedan ima privilegije, a drugi ne. Unutar rasprava ne možemo zaključiti da je jedna strana

nužno zlonamjerna, nego da dvije strane ne shvaćaju pravdu na isti način. Perelman je pita treba li se svakom zakonu pokoravati, je li dovoljna samovoljna odluka zakonodavstva kako bi se stvorile norme pravičnog ponašanja. Institucije su one koje štite taj ustanovljeni poredak. Na formiranje i tumačenje zakona često utječu moralna pravila. Štoviše, formalni zakoni i moralna pravila se isprepleću, iako se pravo i moral duboko razlikuju. Perelman tvrdi da nam uloga *pravičnosti* u primjeni zakona ne dopušta tvrditi da je dovoljno samo usklađivanje s *pravilom pravde* da bi jedna odluka bila *pravedna* (ibid:4-27). Uporaba zakona u argumentativnom procesu prihvaća argumentativnu vrijednost formalnih zakona. Formalni zakoni nalažu da se osobe iste osnovne kategorije tretiraju na isti način. Međutim, formalni zakoni ne objašnjavaju kada osobe spadaju pod istu kategoriju. (Perelman, Olbrechts, 1969: 218) Perelman (1976:29) se, vezano uz formalne zakone, pita nije li pogrešno tragati za jednim apsolutno pravednim sustavom pravde koji kategorizira i predviđa postupke. Je li moguće izgraditi racionalno zasnovane principe koji služe kao osnova institucijama i koji se smatraju pravilnima? Smatra da je to nemoguće s obzirom na religioznu, filozofsku, političku i društvenu raznolikost. Perelman (1976:30-31) navodi definiciju pravde (prema profesoru Raulsu) kao *specifične vrline, koja, primijenjena na neku instituciju ili praksu, zahtijeva odstranjivanje proizvoljnih razlika i uspostavljanje u njihovim strukturama primjerene ravnoteže između suprotnih težnji*. Dalje argumentira da je sloboda za sve koji sudjeluju u nekoj instituciji pravedna. Ako se u pravilima sustava stvori razlika koja jedne oštećuje, a drugima daje prednost, ona je nepravedna, osim ako nije proizvoljna. Ograničenje pojedinca ne bi trebalo biti dopušteno ako nije nužno za dobrobit cijele zajednice. Iznošenje ovih principa ne predstavlja osnovu za novi društveni ugovor, nego sugestiju kako bi se poboljšale institucije i zakoni. Ovaj princip pretpostavlja da su umna bića sposobna predvidjeti posljedice svojih djela te da će tako izgraditi sustav jednakosti koji je dugoročno održiv. Perelman tvrdi da nas iskustvo nažalost uči da procedure za koje želimo da su jednake, mogu dovesti do nepravednih posljedica. Također, priznaje da je utopistički željeti da se ljudi slože u pogledu istog ideala pravednog društva. (ibid:40)

Povezano s činjenicom da se diskriminacija LGBT osoba često opravdava vjerskim neopravdavanjem homoseksualnosti, nastavljam s Perelmanom. Perelman (1976:3-14) navodi da svako pravo koje potječe iz nekog *svetog izvora*, ima navodnu dovoljnu garanciju za svoju pravednost. Sve velike vjerske tradicije sadrže zlatno pravilo koje poručuje da s drugima postupamo kao sa samim sobom. Međutim, takve opće zakonske odredbe nije moguće točno primijeniti na pojedinačne slučajeve pa zato zakon traži rješenje koje zadovoljava samo

većinu. Nastavno na to, iskustvo pokazuje da procedure za koje bi čovjek htio da budu jednake za sve, dovode do posljedica koje se s vremenom pokazuju nepravednima. Često se moralna i pravna pravila isprepleću jer moral igra ulogu u usvajanju i tumačenju zakona. No, s obzirom na gomilu različitih vrijednosti, to ponekad ne završava pozitivno. Govoreći o običajima i pravilima zajednice, Perelman smatra da ih, samim time što su na snazi, nitko ne pokušava opravdati dok se ne pojavi kritika da neki od zakonskih propisa nisu u skladu s težnjama zajednice. (ibid:20-39) Argumenti vrijednosti su najčešće dio kontroverznih tema te filozofi pozitivisti smatraju da ti argumenti nisu objektivni. Perelman (1982) također smatra da je teško braniti njihovu objektivnost. Univerzalne vrijednosti kao istina, pravda i dobrota, su univerzalno shvaćene kao vrijednosti samo u neodređenom kontekstu. Kada se vežu uz određene i precizne situacije i kontekste, više ih ne smatramo univerzalnima. Vrijednosti imaju važnu ulogu u argumentacijama, predstavljaju se kao vrijednosti određenih grupa, konkretne vrijednosti određenih okvira. Perelman navodi: *Neko shvaćanje stvarnoga, neka vizija čovjeka, zaista prećutno sadrži vrednovanja, hijerarhizovanja, strukturisanja, koja omogućavaju da se iz njih izvede određena aksiologija i s njom povežu moralne i pravne norme.* (ibid:26-69) Prema Barašin, Kalinić i Milutinović (2013:132) demokratska politička kultura predstavlja univerzalne vrijednosti na temelju kojih se pojedinci orijentiraju i djeluju. Razina razvijenosti demokratske političke kulture ovisi o prihvaćanju i prakticiranju univerzalnih vrijednosti kao što su istina, pravda, dobro, sloboda i ljudsko dostojanstvo. Politička kultura također ovisi o razini opće kulture građana, poštovanja individualnih i kolektivnih prava te individualne i kolektivne odgovornosti.

Prema Goodnightu (2003:126-9), društvo je prepuno moralnih i etičkih pitanja. Moralna argumentacija propitkuje kako možemo regulirati društveni život, a da bude u interesu svih. Zaključuje da se na ovo pitanje ne može odgovoriti potpuno ako se obje strane ne slažu što je racionalno. Živimo u pluralističnoj kulturi u kojoj je pitanje pravde komplicirano kada govorimo o moralnoj argumentaciji. Mnoštvo je perspektiva iz kojih se mogu iznijeti argumenti. Moralna argumentacija ne smije biti pristrana, dogmatična, a potrebno je razmisliti o ponovnom ispitivanju određenih socijalnih pitanja u kontekstu današnjih odnosa. Bench-Capon (2002:232) također tvrdi da svaka strana u raspravi svoje argumente temelji na određenim vrijednostima. Argumenti potječu iz snage vrijednosti koju promoviraju. Naglašava da su argumenti usmjereni prema publici, određenoj publici s određenom garniturom vrijednosti i određenim rangiranjem istih. Fahnestock i Secor

(1990:242) čak naglašavaju da etički argumenti uključuju finu diskriminaciju, nizanje vrijednosti u hijerarhiju kako bi se omogućila osuda akcije.

Rasprave o ljudskim pravima nemoguće je voditi bez emocionalne angažiranosti, bez obzira na to koje tvrdnje u raspravi zastupamo. Emocije su kompleksni stavovi koji uključuju intencionalne komponente spoznaje (informacije o okolnostima), vrednovanja (procjena osobne važnosti za datu informaciju), motivacije (obraća se našim željama i spremnosti za djelovanje) i osjećaje (primitivan dio svijesti koji izražava naše stanje). Ben-ze'ev (1995) navodi da ignoriranjem kompleksne prirode emocija emocije nemoguće promatrati kao argumente ili bar neku vrstu argumenata. Emocije izražavaju naše najdublje vrijednosti i stajališta, osobne su, uključuju osobnu logiku i nisu uvijek prihvaćene u argumentaciji. Zaključuje da se emocije mogu promatrati kao neka vrsta argumenata, ali su većinom dio argumentacijskog procesa koji samo utječe na kontekst. Emocije je potrebno oprezno ubacivati u argumente kako ne bi postale lažni, pogrešni argumenti. One su prvenstveno neracionalne, spontane reakcije, nisu dio namjernog intelektualnog procesa, ni vođene određenim pravilima. Iako su emocije često učinkoviti alati uvjeravanja, ne treba ih zanemariti, ali ih treba ograničiti. (ibid:189-193)

Gilbert (2006) govoreći o ulozi emocija u argumentaciji, navodi da su emocije u cijelosti dio ljudske komunikacije pa tako i argumentacije. Emocionalne argumente možemo gledati kao potpuno oprečne racionalnim argumentima, s različitim pravilima uporabe i interpretacije. Glavni razlog suprostavljanju utjecaja emocija, želja i osjećaja argumentaciji je taj što su emocije nejasne, podložne diskriminaciji i krivoj interpretaciji, navodi da *snažne emocije mogu onemogućiti razmišljanje o tome jesu li razlozi za akciju dovoljno dobri i dovoljni* (Copi, 1963). Gilbert tvrdi da su emocionalne poruke ili jasne kao ili skoro jasne kao racionalne poruke te da je potrebno utvrditi normativni okvir za procjenu. Navodi tri aspekta argumenta koji moraju biti zadovoljeni kako bi se zaključak prihvatio: dostatnost, relevantnost i prihvatljivost. Emocije ne mogu biti niti istinite niti lažne, za razliku od neemocionalnih argumenata koji mogu biti istiniti, lažni ili prihvaćeni kao standardizirani unutar nekog znanstvenog polja. Tvrdnje povezane s tim emocijama mogu biti istinite ili lažne, ali je vrlo teško procijeniti jesu li emocije prave ili odglumljene. Zaključuje da ne možemo točno interpretirati logičnu komunikaciju bez uporabe *emocionalnih markera* te da nam emocije izražene tijekom argumentacije mogu utjecati na prihvaćanje ili neprihvaćanje premise. Emocije prenose informacije te ih upotrebljavamo uvijek kada nekoga uvjeravamo. Prema Gilbertu, emocije su te koje nam omogućuju izbor informacija za argument, odabir

primjera, *vaganje* alternativa i na kraju odluku slažemo li se ili ne. (ibid:1-16) Ili kako to Kišiček i Stanković (2014:27) objašnjavaju: *Takva argumentacija ne počiva na osjećajima, već koristi očitosti kako bi izazvala određenu emociju koju je u donošenju zaključka teško zanemariti.* Groarke i Tindale (2008:115-117) spominju nelegitimne predrasude koje se događaju iznošenjem argumenata koji nepošteno predstavljaju naše stajalište ili stajalište protivnika. Ovakve pogreške često se događaju kada su uključene snažne emocije.

Brinton (1988:77) o *ad populumu* govori kao o zabludi počinjenoj ciljajući na osjećaje ili entuzijazam velikog broja ljudi. Emotivni apeli nisu nužno argumenti. Brinton sugestira naziv *patetični argument* za svaki argument koji apelira na emocije i strasti. Neki od njih jesu logički prihvatljivi argumenti, iako je pozivanje na osjećaje većinom gledano kao zabluda ili diverzija. *Patetični argument* je najbolja taktika diverzije kako bi se navelo ljude na neracionalno ponašanje. Na emocije se gleda kao na nešto što nam se *mentalno dogodilo*, a ne nešto što smo izabrali. Emocije su u nekom smislu utemeljene u vjerovanja i spoznaje koje mogu biti razumne i nerazumne. Brinton se poziva na Aristotela i njegovu podjelu na *logos* (razum) i *pathos* (osjećaji) te govori kako ove dvije stavke nisu potpuno razdvojene. Prema njemu, argument koji cilja osjećaje ima zadatak proizvesti moralno vjerovanje ili moralnu akciju. (ibid:77-82)

Diskusija prema Walton (1992:25-62) najbolje funkcionira kada se temelji na strastvenom uvjerenju sudionika, no tada je pozivanje na emocije neizbježno. Argumenti bazirani na emocijama mogu biti korisni jer povezuju govornika s takozvanom *mračnom stranom* predanosti problemu. Na taj način reflektiraju se govornikova temeljna uvjerenja i stavovi. Vezano uz to, možemo spomenuti da suvremeni autori ističu da *ad hominem* argument nije uvijek pogrešan te da može biti važan prilog raspravi (Kišiček, 2010:139) Tijekom rasprave (Walton, 1992:25-62) prvi problem koji se javlja je objektivno vrednovanje kritike bez predrasuda i dogmatizma. Greške se događaju kada se pretpostavke prezentiraju agresivno i dogmatično, bez prostora za kritičko propitkivanje. Walton nastavlja s objašnjenjem fanatizma i dogmatizma. Fanatizam je ekstremni dogmatizam u kojem je sustavni *pogled na svijet* toliko fiksiran da ne postoji mjesto za argumente. To je stav koji se može identificirati s grupnim zavadama. Dogmatične osobe ne percipiraju činjenicu da su u zavadi, one samo upotrebljavaju propagandne argumente koji su im poznati ili su obučeni upotrebljavati ih. S obzirom na to da kritička diskusija zahtijeva objektivnost i otvorenost, s dogmatičnim i fanatičnim individuama je teško voditi raspravu zbog njihove zatvorenosti.

(ibid:277) Perelman i Olbrechts (1969:79) vezano uz to, navode da su apstraktne vrijednosti dovedene do ekstrema, kao što je slučaj kod dogmatizma, nepomirljive.

Kišiček (2013) za ratnu argumentaciju navodi da je uloga *pathosa* iznimno važna jer je uvijek povezan s emocijama ili kako to Brinton (1988) naziva *patetičnom argumentacijom*. No, to vrijedi i za argumentaciju o ljudskim pravima. Emocije u ratnoj argumentaciji obuhvaćaju ljutnju, sažaljenje, ponos i sve emocije povezane sa željom za djelovanje. Pitanje je trebaju li se emocije gledati kao pogrešan ili legitiman dio argumentacije. Fahenstock i Secor (1990) navode da dobar govornik također može biti osjećajna osoba koja prenosi osjećaje, ali ih ne miješa s racionalnim uvjerenjima. Emocije se prenose pomno biranim riječima i primjerima. Prema Tindaleu (2004) emocije ne smiju zamijeniti razum. *Ethos* je u političkom diskursu važna namjera uvjeravanja utemeljena na vjerodostojnosti i karakteru govornika. Aristotel (1991) govori da uvjeravanje karakterom postoji kada god je govor izveden na način da je govornik uvjerljiv. U ratnoj retorici *ethos* je naglašen jer se očekuje da publika djeluje u skladu s onim što čuje i u što ju se uvjerava. Prema Aristotelu, *ethosu* doprinose tri stvari: mudrost (*phronesis*), vrlina (*aretê*) i ugled (*eunomia*). Aristotel tvrdi da uvjeravanje počinje kada publiku govorom dovedemo do emocija. Emocije u ratnoj retorici igraju vrlo važnu ulogu, posebno ako se radi o ljutnji i strahu. (Kišiček, 2013:77-79). Correia (2012:225) tvrdi da emocionalna povezanost s nekom temom onemogućuje prepoznavanje drugih gledišta i *hodaње u tuđim cipelama*.

Tijekom rasprava o ljudskim pravima često se događaju argumentacijske pogreške. Proučavanje pogrešaka vrlo je važno jer uočavanje istih može utjecati na zaključivanje unutar rasprava i debata javnog i privatnog života. Prvu podjelu argumentacijskih pogrešaka možemo pronaći u Aristotelovom djelu *O sofističkim pobijanjima*, a svoj opis započinje: *Neki oblici zaključivanja su dobri, a neki samo izgledaju kao dobri, ali su zapravo pogrešni* (Kišiček, 2010:131). Na ovoj definiciji temelje se i druge definicije argumentacijskih pogrešaka. Kišiček navodi neke od njih. Jedna je ona Hamblinova: *Pogrešan argument je argument koji izgleda poput valjanog, ali on to zapravo nije*. Walton tvdi da *pogreške u argumentaciji također imaju retoričnost jer moraju izgledati kao pravi argumenti, ako žele uvjeriti sugovornika ili publiku u ispravnost tvrdnje*. Tindale ih definira kao *specifičan način pogrešnog rezoniranja koji ozbiljno potkopava snagu razumskog argumenta* i da *upravo zbog toga što se koriste u različitim kontekstima i argumentativnim situacijama, imaju širok spektar jakosti*. Aristotel je argumentacijske pogreške podijelio na *paralogizme*, nesvjesne pogreške koje činimo bez namjere prevare i *sofizme*, namjerne pogreške s ciljem

manipuliranja i zbunjivanja. Kišiček (2010) također iznosi klasifikaciju i objašnjenje argumentacijskih pogrešaka: pragmatodijalektički pristup kojeg zastupaju Hansen, Johnson, Zenker, pristup logike kojeg zastupaju Whatley, Munson i Petrović, filozofski pristup te pristup suvremene teorije argumentacije na čelu s Tindaleom, Westonom i Waltonom. Škarić (2011:85-86) o lažnim argumentima govori kao o parafrazama pravih argumenata u kojima se *prepoznaju konture pravih, ali imaju ozbiljnu devijaciju koja ih diskvalificira*. Dijeli ih na *sofizme* koje ubraja u smicalice koje su namjerne i nenamjerne pogreške ili *paralogizme*. Tindale (2007:15) navodi da se, bez obzira na pažnju govornika, pogreške događaju. Jedan od najčešćih slučajeva je taj kada smo blisko vezani uz temu, iako niti potpuno odvajanje kao niti potpuna objektivnost nisu moguće.

Ne smijemo zaobići spomenuti smicalice na koje ćemo često naići u raspravama. Škarić (2011: 89-97) navodi trideset i jednu smicalicu, a navest ću nekoliko čestih. Smicalicama se ništa ne dokazuje, one služe da bi se stvorio dojam da je netko u pravu. *Argument privremenosti* koristi se kada jedna strana drugoj priznaje da u načelu ima pravo, ali da s promjenom nije pametno krenuti odmah. *Tjeranje u škripac nizom pitanja* nejasnog redosljeda i svrhe postavljanja još je jedna smicalica. Još jedna od smicalica je i negativno *etiketiranje*, zatim *živciranje sugovornika* upadicama, prekidanjem i sl. *Iskorištavanje ljutnje sugovornika* na neki argument kao znak njegove slabosti je česta smicalica kao i *ad auditores* ili iskorištavanje nedovoljnog znanja publike. U smicalice možemo ubrojiti i *promjenu teme*, *odlaganje* i izbjegavanje rasprave te *duhovite upadice* koje mogu utjecati na ishod rasprave. Schopenhauer (2002:5) se također bavi smicalicama unutar erističke dijalektike koju definira kao *umijeće vođenja prepirke, i to prepirke tako da se uvijek bude u pravu (dopuštenim i nedopuštenim sredstvima)*.

5. Metodologija istraživanja

U analizi argumentacije o ljudskim pravima u ovom radu koristit ću se deskriptivnom metodom analiziranja rasprava, ističući posebno pritom sve dijelove procesa rasprave za koje smatram da su pogrešno argumentirani ili krše ljudska prava. Pritom ću u obzir uzeti teoriju o moralnoj i emocionalnoj argumentaciji te ju uklopiti u diskurs. Emocionalnom argumentacijom i etikom u argumentaciji bavili su se mnogi autori kao što su Goodnight (2003), Bench-Capon (2002), Fahnestock i Secor (1990), Gilbert (2006), Tindale (2004) i Correia (2012). Sumiranjem svega što navedeni autori pišu o toj temi, možemo zaključiti da je

pitanje pravde komplicirano kada govorimo o moralnoj argumentaciji jer svaka strana u raspravi argumente temelji na određenim vrijednostima i emocijama koje su nejasne, podložne diskriminaciji i krivoj interpretaciji. Uloga emocija i moralnih pitanja iznimno je važna unutar teme ljudskih prava kojoj se rijetko pristupa *hladne glave*. Jesu li emotivni i moralni argumenti jednako vrijedni kao logički, pokušat ću zaključiti na temelju konteksta i teorije. Možemo li emocijama doći do razumnog zaključka? Osim toga, osvrnut ću se na pitanje pravde i tolerancije te ću se najviše referirati na Chaima Perelmana, jednoga od glavnih začetnika nove retorike. Perelman je zaslužan za povratak vrijednosti u domenu racionalnog raspravljanja. Dvadeseto stoljeće i njegov rad otvorili su pitanje raspravljanja o vrijednostima jer je izostanak tolerancije jedno od glavnih obilježja totalitarnih tvorevina te su vrijednosti prepuštene nasilju. (Perelman, 1976:1) Nadalje, koristit ću se teorijom o argumentacijskim pogreškama za koje su važni radovi Tindalea (2007), Colwella (1995) i Škarića (2011) te smicalicama za koje smatram da su se dogodile, a za koje su važni radovi Škarića (2011) i Schopenhauera (2002). Zbog prirode teme, koristit ću se člancima raznih zakona, Ustava, deklaracija i konvencija koje za cilj imaju opovrgnuti ili ojačati argumente sa zakonske strane. Pozadinu prije analize određenih rasprava neću posebno isticati jer je ona već dovoljno jasna iz analize prava LGBT zajednice i kratkog prikaza ciljeva rada udruge *U ime obitelji*.

6. Korpus

U istraživanju sam se koncentrirala na pitanje prava LGBT zajednice. Naime, posljednjih godina u Hrvatskoj se sve češće raspravlja o pravima homoseksualnih parova na brak, posvajanje djece i drugim pravima. Godine 2013., o čemu više u nastavku, pokrenuo se i referendum s ciljem ustavnog definiranja braka kao zajednice žene i muškarca. S obzirom na to da su prava LGBT zajednice jedna od najaktualnijih tema današnjice, vjerujem da im je s argumentacijskog stajališta potrebno posvetiti više pažnje.

Za analizu argumentacije o ljudskim pravima LGBT zajednice odabrane su televizijske debate iz emisije *Govornica* (svibanj, 2013.) između Željke Markić i Sandre Benčić (Centar za Mirovne studije); debata na Dnevniku Nove TV (studeni, 2013.) između Željke Markić i Sandija Blagonića (*Građani glasuju protiv*); debata u emisiji Zoom na Z1 televiziji između Marijane Bijelić (udruga *Glas Razuma*), povjesničara Zlatana Hasanbegovića, Ivana Munjina (udruga *U ime obitelji*) i filozofa Tomislava Sunića.

Kišiček i Stanković (2014:34) navode da su televizijske emisije kod gledatelja dosegle visok stupanj povjerenja. Upravo iz tog razloga važno je da zadovoljavaju određene stručne uvjete, ali i one vezane uz etička načela definirana u Zakonu o elektroničkim medijima. Ako u obzir uzmemo sposobnost formiranja javnog mišljenja koju mediji imaju, bitno je da to odrađuju etički i argumentacijski korektno.

6.1 U ime obitelji

Udruga *U ime obitelji* nastala je 2013. godine na temelju građanske inicijative koja okuplja pojedince, obitelji, građanske udruge te vjerske udruge, zajednice i pokrete, sve one koji koje promiču općeljudske vrijednosti, brak i obitelj. Djelovanjem Udruge, referendumom o ustavnoj zaštiti braka 1. prosinca 2013. godine, u Ustav Republike Hrvatske ušla je odredba po kojoj je brak životna zajednica žene i muškarca. U Statutu (2015) Udruge navedeni su glavni ciljevi, od kojih su navedeni važni za ovaj rad:

- promicanje općeg dobra i dobra svakog ljudskog bića
- promicanje obiteljskih vrijednosti
- zaštita i promicanje dostojanstva braka i obitelji, ljudske spolnosti, rađanja te svakoga ljudskoga života
- osnaživanje mladih za aktivno uključivanje u društvo i njihov osobni rast u skladu s općeljudskim vrednotama
- promicanje i zaštita ljudskih prava
- zaštita od diskriminacije po svim osnovama uređenim posebnim zakonom

Sukladno navedenim ciljevima, Udruga će preko svojih predstavnika djelovati ili aktivno promicati zaštitu naravnog braka i obitelji kod državnih, regionalnih, lokalnih te međunarodnih tijela i ustanova radi promicanja i zaštite naravnog braka i obitelji; o čijim se pravima odlučuje u postupku, a sukladno posebnom zakonu. Udruga će također nadzirati provedba kreativnih projekata i programa namijenjenih osvještavanju djece i mladih o potrebi poštivanja ljudskih prava.

Udruga *U ime obitelji* na prvu zadovoljava sve uvjete kako bismo ju nazvali socijalnim pokretom: organizirana je, nije institucionalizirana, ima velik broj članova,

promovira ili se odupire promjenama društvenih normi i vrijednosti, nailazi na protivljenje, primarna taktika djelovanja je uvjeravanje. Stewart, Smith, Denton (2012) navode da socijalni pokreti izazivaju konvencionalne vrijednosti, uvjerenja, socijalne vrijednosti, ideje o pravdi i jednakosti. Pretpostavljaju da razlikuju dobro od zla, moralno od nemoralnog, vjeruju da predstavljaju etičku, čestitu i pravednu silu s moralnom obvezom djelovanja u svrhu dobrobiti svih. Moralna retorika takvih pokreta pokušava opravdati legitimnost svojih ciljeva jer smatra da nudi ispravnu, moralno točnu interpretaciju koju podržavaju sve pravedne osobe. Ulažu trud u uvjeravanje institucija kako bi one prihvatile zahtjeve. Upravo je uvjeravanje glavna taktika i primarno sredstvo kojim socijalni pokreti pokušavaju ispuniti svoje zahtjeve, postići ciljeve i savladati prepreke institucija. Uvjeravanje provode verbalno i neverbalno, kako bi utjecali na percepciju publike. Mogu održavati govore, gostovati u emisijama, objavljivati audio i video sadržaje, publikacije, slati informacije elektroničkom poštom, koristiti nebrojene internetske opcije te utjecati direktnom komunikacijom. Turner i Killian (prema Stewart, Smith, Denton, 2012:21) čak navode da nenasilje često koristi uvjeravanje kao prisilu, koristeći argumente, simbole i prosvjede kako bi uvjerali institucije i publiku. Iako je uvjeravanje primarno sredstvo, njime pokreti najčešće ne postižu cilj. Osim dobrog uvjeravanja potreban je vješt vođa, predani članovi, efektne organizacije suradnici, institucije koje toleriraju protest i pogodna društvena klima. (ibid:1-22) Pokret treba transformirati percepciju publike o realnom stanju. Publici određena situacija ne predstavlja problem, dok ju netko tako ne prezentira. Publika možda i je svjesna postojanja određene situacije, ali ju ne percipira kao nešto više od regularne životne situacije. Situaciju, kao nešto što zahtijeva akciju i pažnju, publika percipira tek nakon što uvidi da se ona razlikuje od njezinih vrijednosti, stavova i interesa. Tada publika otkriva da mora hitno djelovati te se pridružuje socijalnom pokretu koji percepciju budućnosti prikazuje *svijetlom* ili *mračnom*, ovisno o djelovanju pojedinaca. Socijalni pokreti često se koriste i strategijom transcendentalnog, pozivajući se i identificirajući se s onim što je najbolje, najveće ili najvažnije. Kreira se kolektivni identitet, pojedinci se identificiraju s grupom kroz zajednička stajališta i ciljeve. (ibid:50-77)

Uz specifične grupe, kao što su socijalni pokreti, vežemo ono što Perelman i Olbrechts (1969) nazivaju konkretnim vrijednostima. Konkretna vrijednost se, za razliku od apstraktne (npr. istina, pravda), veže uz određenu osobu, grupu, neku jedinstvenu cijelinu. U tom smislu konkretna vrijednost je za neke država ili npr. Crkva. Konkretnosti je lakše održavati

onakvima kakve jesu, nego ih pokušati obnavljati ili *renovirati*. Upravo takve vrijednosti nalaze se u prvom planu konzervativnih pokreta kao što je *U ime obitelji*. (ibid:77-9)

Teoretičari identitetne paradigme (prema Tomić-Koludrović) tvrde da su najvažnija pitanja suvremenih društvenih pokreta društveni procesi stvaranja identiteta: *Stvaranje identiteta involvira društvenu borbu oko ponovne interpretacije normi*. Prema Melucciju, društveni sukobi se premještaju s tradicionalnog ekonomsko-industrijskog polja na kulturno polje, pitanje identiteta, svakodnevnog života, motivacije, potreba i vrijednosti. To dovodi do teorije da su društveni pokreti danas kulturni pokreti koji utvrđuju nove vrijednosti. (Tomić-Koludrović, 1991:329-331)

Većina promjena koje danas negujemo nastale su kao posljedica protesta unutar društvenih pokreta. Kao primjer možemo navesti prava žena, ukinuće ropstva crnaca, zaštitu životinja, prava radnika, studenata i dr. Takvi pokreti izazivaju naša konvencionalna uvjerenja, stavove, socijalne odnose i ideje jednakosti i pravde. Društveni pokreti često uspostavljaju veze s institucijama, što ima širok raspon negativnih i pozitivnih utjecaja na njihovu samostalnost i ideje. Društveni pokreti utječu na vrijednosti i norme, zalažući se za vrijednosti jednakosti, poštenja i pravde u smislu normativnih promjena koje uključuju odluke suda. Svaki društveni pokret pretpostavlja da prepoznaje razliku između dobrog i lošeg te da baš on sadrži etičnu silu koja djeluje za opće dobro. (Stewart,Smith, Denton 2012:1-15)

7. Hipoteze i ciljevi argumentacijske analize

Cilj rada je istražiti i usporediti argumentaciju govornika koji zastupaju uvođenje odredbe da je brak zajednica žene i muškarca u Ustav, predvođenih udrugom *U ime obitelji* i onih koji su protiv uvođenja odredbe, motiviranih mišlju o upitnosti kršenja ljudskih prava. Pretpostavlja se da će zbog emocionalne angažiranosti argumentacija govornika koji predstavljaju ciljeve udruge *U ime obitelji* biti obilježena uporabom emotivnih argumenata, *ad hominem* i *ad populum* argumenata te govorom mržnje. Osim toga, očekuje se i često korištenje *slippery slope* argumenata koji na temelju uzročno-posljedičnih veza predviđaju negativne posljedice. Očekujem i emocionalnu angažiranost druge strane s obzirom na činjenicu da su teme ljudskih prava, braka, seksualne orijentacije ili izbora partnera snažno emotivne. Pretpostavljam također da će i suprotna strana u određenoj mjeri koristiti neke

argumentacijske pogreške. U principu, argumentacijska kritika često će se odnositi na kršenje ljudskih prava, na moralnost i legalnost ciljeva udruge *U ime obitelji*.

Krajnji cilj analize je dati doprinos razumijevanju argumentacije o pitanjima ljudskih prava, konkretno pitanjima ljudskih prava LGBT zajednice, dati doprinos podizanju svijesti o važnosti retoričkih i argumentacijskih vještina u javnoj komunikaciji. Nadam se i doprinosu na području pitanja demokracije i tolerancije unutar spomenutih rasprava. Perelman (1976:46) smatra da je nužno prihvaćanje normi i ciljeva u ime kojih je kritika istaknuta. Ti ciljevi su ovdje tolerancija i demokracija, u praktičnom smislu i smislu dijaloga. Žele se istaknuti negativne posljedice govora mržnje i netolerancije u javnom diskursu i ukazati na individualnu i kolektivnu odgovornost koju svaka izjava sa sobom nosi. Barašin, Kalinić i Milutinović (2003:139) ističu: *Nema jedinstvenog pogleda na svijet, a ipak se mora zajedno živjeti i tragati za onim što stvara preduslove za zajednički život. Nijedna društvena grupa, baš zato što je grupa, ne može računati sa cjelovitim pogledom na svijet, iz čega slijedi da je primorana da svoj pogled na svijet stalno ispravlja, upotpunjuje i proširuje, takoreći u hodu.*

8. Rezultati analize

8.1 Debata Željke Markić i Sandija Blagonića

U ovoj debati sudjeluje Željka Markić, predstavница udruge *U ime obitelji* i Sandi Blagonić, predstavnik udruge *Građani glasuju protiv*.

Red herring jedna je od najčešćih pogrešaka koju u ovoj raspravi koristi Željka Markić, što je vidljivo odmah na početku emisije kada na pitanje što će se dogoditi ako većina građana glasa *protiv*, odgovara nizom rečenica o festivalu demokracije i ponosu na građane koji su mukotrpnim radom zaslužni za referendum. *Red herring* je uvođenje nove teme koja je jednako bitna i zanimljiva slušateljima pa se promjena teme ni ne primjeti. (Kišiček, Stanković, 2014:12) Osim što mijenja temu, izbjegava i odgovor djelujući na emocije toposom demokracije i isticanjem ponosa za građane.

Sandi Blagonić na pitanje što će biti sa zemljom ako većina građana glasa *za*, odgovara da će ova zemlja otvoriti put novom totalitarizmu: *Ovdje uopće nije riječ o homoseksualnim i heretoseksualnim brakovima, ovdje je riječ o nečemu puno važnijem, o dostojanstvu.* Kako bi pojasnio svoju tvrdnju, koristi se citatom američkog odvjetnika i

filozofa, Ronalda Dworkina: *Moje ljudsko dostojanstvo mi ne daje da mi bilo tko drugi nameće vrijednosti i način života koji misli da je najbolji za mene, ali isto tako mi moje ljudsko dostojanstvo ne može dopustiti da ja to drugome činim.* Svoju tvrdnju o otvaranju puta novom totalitarizmu zaokružuje: *Udruga U ime obitelji čini upravo to. Ona vrijednosti za koje misli da su ispravne, želi proširiti na čitavo društvo.* Sandi Blagonić ovdje je iznio tvrdnju koju je povezao s citatom. Tvrdnja ili središnja misao glavna je misao govora zbog koje se govor i koncipira. (Škarić, 2011:23) Citat ovdje predstavlja *očitost*, odnosno *članak u argumentu koji je publici sam po sebi prihvatljiv* (ibid:25). Citati predstavljaju izreke poznatih ljudi ili narodne izreke, a sam značaj autora im može povećati vrijednost. Osim toga, radi se o uporabi argumenta autoriteta što predstavlja dobar način argumentiranja tvrdnje autoritetom koji je kompetentan. Autoriteti osnažuju argumente, tim više ako su kompetentni ili slavni. (ibid:26)

Replika Željke Markić može se protumačiti kao *ad hominem*. Govori da *joj je jasno da je gospodin nezadovoljan time da građani ovaj put imaju priliku na demokratski način reći što oni misle o pitanju braka.* Na ovaj način implicira zaključak da protivna strana ne podržava demokratski proces. *Ad personam* i *ad hominem* Škarić (2011) spaja pod naziv *ad hominem* te govori o njegovoj snazi jer se on upotrebljava za verificiranje osobe. Ova argumentacijska pogreška je dominantna u raspravama, ali je pogrešna jer se ne raspravlja o stvari, nego o osobi. Walton (1992) govoreći o *ad hominem* argumentima navodi da je *atentat* na karakter tako jaka taktika u argumentaciji da joj se teško oduprijeti, učinkovito braniti od nje i spriječiti da argumentacija postane osobna zavađa nakon što je upotrijebimo. Walton argumente *ad hominem*, *ad baculum*, *ad verecundiam* i *ad misericordiam* grupira zajedno jer se u argumentaciji pozivaju na jake emocije. Zajedničko im je to što se pozivaju na osobu, a ne na vanjske dokaze. (ibid:3-7) Isto su tako (prema Kišiček, 2010:138) Copi i Cohen (1990:54) u zajedničku kategoriju svrstali *ad misericordiam*, *ad baculum* i *ad populum*, kojima je zajedničko korištenje premise nebitne za zaključak, a koje su namjerno izabrane za manipuliranje osjećajima publike. Ovakvim implikacijama Željka Markić čini čak i *straw man* pogrešku te sugovoriku lažno nameće izjavu da je nezadovoljan time što građani imaju priliku na demokratski način reći što misle o braku.

Željka Markić iznosi definiciju totalitarizma kao *nametanja, kada jedna mala skupina nameće cijelom narodu određenu ideologiju.* Nastavlja da se upravo to događa sada, te da se građani moraju suočiti s totalitarizmom kojem su izloženi: *Imamo SDP koji s koalicijom, koristeći jedan veliki dio medija, pokušava građanima oduzeti pravo da se ravnopravno*

izjasne na demokratski način. Vjerujem da je Željka Markić ovdje iskoristila protivnikov argument i temu preusmjerila populizmom jer nema boljeg populizma od negativnih izjava o političarima. Tindale (2007:104) *ad populum* opisuje kao nešto što je ispravno jer mnogo ljudi vjeruje da je tako. Škarić (2011:95) navodi da se radi o uzimanju stereotipa za dokaze. Osim toga, Željka Markić koristi definiciju totalitarizma. Definicija je po Škariću (2011) jedna od očitosti koja se povezuje s tvrdnjom kako bi ju osnažila, no ovdje se radi o definiciji kroz primjer te se umjesto logičkog objašnjenja navodi primjer koji posjeduje osobinu pojma koji se određuje. Željka Markić izabrala je definiciju totalitarizma koja je prikladna za njezinu argumentaciju te je kroz tu definiciju pokušala negativno okarakterizirati LGBT zajednicu. Postoje i bolje definicije totalitarizma: *Totalitarizam naime prati apsolutna afirmacija zakona. On sve pozitivne zakone lišava njihove funkcije i razara consensus iuris koji ljudima pruža sigurnost glede njihovih prava i njihovih uzajamnih obveza u zajedničkom svijetu. Istodobno je Subjekt lišen sposobnosti da odlučuje o svom ponašanju i da o tome položi račune sebi samome i drugome slijedeći norme pravednoga i nepravednoga, istinitoga i lažnoga, dobra i zla.* Totalitarizam djeluje kroz ideologiju koju definiramo kao kao *skup ideja, odnosno kao nauk koji upravlja diskursom o smislu društvenog života i povijesti.* (Lefort, 2011:212-222) Unutar ovih definicija ne može se prepoznati nijedan dio djelovanja LGBT zajednice.

Kako bi dokazao da se referendum gradi na krivim temeljima, što predstavlja tvrdnju, Sandi Blagonić iznosi nekoliko argumenata. Škarić kaže (2011:23) da je središnja misao tvrdnja čiju valjanost treba provjeriti sa stajališta originalnosti/trivijalnosti i stajališta branjivosti. Tvrdnje koje nisu sporne, trivijalne su, o njima je već uspostavljen konsenzus. Tvrdnja koju je Sandi Blagonić iznio nije trivijalna, oko nje se spori te je za nju iznio sljedeće argumente. Argumentira da udruga *U ime obitelji* mjesecima kao argument koristi *Teksaško istraživanje* (Regnerus, Mark. *How different are the adult children of parents who have same-sex relationships? Findings from the New Family Structures Study*), koje je u znanstvenim krugovima nevalidno. Smatram da je Sandi Blagonić adekvatno reagirao tvrdeći da je istraživanje nevalidno, ali nije adekvatno reagirao i tvrdnju podupro činjenicama koje su sljedeće i koje dokazuju nevalidnost istraživanja kao argumenta. Autor istraživanja, Mark Regnerus (2012:755) i sam navodi da je istraživanjem pažnja posvećena mladim odraslim ljudima čiji roditelji su imali homoseksualna iskustva. Tvrdi također da ovo istraživanje ne može odgovoriti na politička pitanja o istospolnim zajednicama i njihovom pravnom legitimitetu. Gates (2012) je odmah reagirao na ovo istraživanje kritikom u svom članku

Letter to the editors and advisory editors of Social Science Research, kojim pod upitnik stavlja vjerodostojnost Regnerusovih rezultata. Dokazuje to činjenicom da je revizija članka trajala 5 tjedana, što je neobično jer je duljina standardne revizije između tri mjeseca do godine dana. Nadalje, nijedan od stučnjaka koji je sudjelovao u ovom istraživanju nikada nije izdao rad na temu LGBT zajednice ili roditeljstva. U pitanje dovodi također metode i instrumente kojima Regnerus dolazi do odgovora na pitanja iz istraživanja. Gates dokazuje kako Regnerus povećanjem uzorka nije uspio postaviti razliku između obiteljske strukture i obiteljske nestabilnosti. Većinu njegova uzorka činila su djeca iz neuspjelih heteroseksualnih brakova, u kojima su oba ili jedan roditelj u nekom periodu života imao homoseksualno iskustvo. Ali kao što je i sam Regnerus naveo: *To je više studija o djeci roditelja koji su imali (u nekim slučajeva, su još uvijek u) istospolnu zajednicu, nego o djeci čiji su se roditelji identificirani kao gay, lezbijka ili biseksualac*. Gatesov članak podržalo je i potpisalo više od sto znanstvenika s područja društvenih znanosti. (Gates, 2012:1350-1351) Smatram da je Sandi Blagonić činjenicom da je navedeno istraživanje nevalidno, podupro svoju tvrdnju o gradnji referenduma na krivim temeljima, ali nije iznio detalje koji bi argument osnažili. O činjenici kao očitosti, Škarić (2011:27) kaže da je ona *opis bilo kojeg događaja koji može generalizacijom, značenjem ili analogijom poduprijeti neku tezu*.

Kao drugi argument Sandi Blagonić podsjeća na izjavu udruge *U ime obitelji da se propast kultura događa u onom trenutku kada se prihvati homoseksualnost*, opisujući izjavu kao neznanstvenu i lažnu. Sandi Blagonić ponovno je činjenicom o neznanstvenoj izjavi podupro svoju tvrdnju. Podržavam isticanje ovakvih izjava kao lažnih jer je njima počinjena *slippery slope* pogreška koja se prema Kišiček (2010:133) sastoji od pogrešnog uzročno posljedičnog zaključivanja, ističući negativne stvari koje će se dogoditi. Čak u svom radu navodi jednu takvu pogrešku koja se tiče homoseksualne zajednice, npr. ako se legaliziraju homoseksualni brakovi, doći će do općeg moralnog kolapsa. Više je razloga zašto je *slippery slope* pogreška tako česta. Van den Burg (1991:20-21) kao razlog navodi emocionalnu angažiranost jer je vrlo koristan onima koji ne žele uvjeriti svoje protivnike, nego samo pobijediti u raspravi. Zbog uključenosti emocija koje proizvodi, ovakav argument teško je pobiti. Također, u raspravama o socijalnim pitanjima *slippery slope* se često koristi jer izražava nelagodu izazvanu željenim promjenama u društvu. *Slippery slope* se temelji na interpretacijama društvene stvarnosti, posebice na očekivanim promjenama u budućnosti. Te interpretacije najčešće su kontroverzne, a argumenti neuvjerljivi. Udruga *U ime obitelji* gore

navedenu izjavu često koristi kao činjenicu, a ne kao tvrdnju. Takvo podmetanje neargumentiranih tvrdnji kao činjenica često je u javnom diskursu.

Kao treći argument da je referendum građen na krivim temeljima, Sandi Blagonić navodeći izvor, navodi i izjavu Željke Markić da Zakon o istospolnim zajednicama pruža sva ljudska prava i da je izjednačen s pravima vanbračnih roditelja. Zakon o istospolnim zajednicama koje su prema članku 2. definirane kao: *Životna zajednica dviju osoba istog spola (u daljnjem tekstu: partner/ica) koje nisu u braku, izvanbračnoj ili drugoj istospolnoj zajednici, a koja traje najmanje tri godine te koja se temelji na načelima ravnopravnosti partnera, međusobnog poštovanja i pomaganja, te emotivnoj vezanosti partnera*, daje istospolnim zajednicama prava na uzdržavanje i stjecanje zajedničke imovine. No, Obiteljski zakon u isto vrijeme osobama istog spola uskraćuje pravo na brak i posvajanje djece: *Članak 5. Brak je zakonom uređena životna zajednica žene i muškarca. Čanak. 133. (1) Dijete mogu posvojiti bračni drugovi zajednički, jedan bračni drug ako je drugi bračni drug roditelj ili posvojitelj djeteta te jedan bračni drug uz pristanak drugoga bračnog druga. (2) Dijete može posvojiti osoba koja nije u braku ako je to od osobite koristi za dijete*. Prema tome, istospolne zajednice nemaju sva prava kao i ostali. Svojim zadnjim argumentom, Sandi Blagonić je ponovno činjenicom o pružanju nevalidnih informacija od strane udruge *U ime obitelji* podupro svoju tvrdnju. Smatram da je Sandi Blagonić iznošenjem ova tri argumenta otvorio dobar put dokazivanju svojih stavova i obranio svoju tvrdnju da referendum počiva na krivim temeljima.

Sandi Blagonić u jednom trenutku pogrešno, *ad hominemom*, pokušava dokazati nevjerodostojnost Teksaškog istraživanja govoreći Željki Markić da manipulira javnost, kako nije doktorirala, ali on je pa zna što znači znanstvena metodologija i istraživanje. U raspravama često nailazimo na *ad hominem* argumente, a Aristotel to (prema Kišiček, 2010:139) objašnjava važnošću *ethosa* u raspravama: *Uvjerljivost postiže čvrstim karakterom tada kada je govor takav da govornika čini dostojnim povjerenja, jer mi uopće najradije i najspremnije poklanjamo povjerenje čestitim ljudima, naročito onda kada je riječ o stvarima koje nisu jasne i u koje se može sumnjati*. Tindale razlikuje četiri podtipa *ad hominem* argumenta. Prvi je *ad personam* ili uvredljivi *ad hominem* karakteriziran napadom na karakter govornika. Situacijski *ad hominem* uzrokovan je napadom na okolnosti koje su dovele do protivnikove tvrdnje. Treći je *tu quoque* argument koji se temelji na isticanju nedosljednosti između onoga što osoba govori i što radi ili nedosljednosti onoga što govori sad, a što je

govorila u prošlosti. *Krivnja zbog povezanosti* četvrti je podtip u kojem se osobu napada zbog povezanosti s osobom ili institucijom kojoj je krivnja dokazana. (ibid:140)

Željka Markić na pitanje zašto definicija braka, kao zajednica muškarca i žene koja se već nalazi u Obiteljskom zakonu, mora ići i u Ustav, odgovara kako smatra da ta definicija proizlazi iz *kulture, vrijednosti i onoga kako većina građana u Hrvatskoj percipira brak, kao osnovu obitelji i temelj društva*. Prema njoj, Ustav kao najviši pravni akt odražava vrijednosti ovoga društva pa ako odredba uđe u Ustav to znači da nijedna politička opcija i nijedna Vlada ne može promijeniti značenje braka bez ponovnog referenduma. Odgovor Željke Markić ne smatram argumentom, nego činjeničnom tvrdnjom pa čak i populizmom. Svoju tvrdnju nije ojačala nijednom očitosti, dajući istovremeno osjećaj da bi data izjava sama po sebi trebala biti istinita. Nije objašnjeno koji su to dijelovi kulture, čije su to vrijednosti, kolika je to većina i zašto je sve to navedeno pozitivno i pravedno bez pogovora. Vjerujem da je Željka Markić ovdje zanemarila alternative, u obzir je pri iznošenju uzela samo dijelove kulture i vrijednosti koje osobno smatra relevantnima, smatrajući da isti trebaju biti automatski racionalno prihvaćeni. Perelman (1976:8) o pojmu običaja govori kao o najmanje osporavanom izvoru moralnih i pravnih normi. Običaj obuhvaća prihvaćanje uobičajenih, tradicionalnih, najčešće implicitnih dogovora koji se smatraju *normalnim* i pravednim, a svako nepridržavanje dogovora smatra se nepravednim. Uobičajeno ponašanje, u skladu s običajem, nije potrebno opravdavati. Nastavlja: *Jedan način postupanja, prihvaćen bez protivljenja, stvara jedan presedan, i ništa se ne prigovara ponašanjima saglasnim s presedanima. Uobičajeno ponašanje, navika saglasna nadi članovima grupe, nema potrebe za opravdanjem: ono će spontano biti priznato kao pravedno, kao saglasno onome što treba da bude*. Dakle, ne smatram da se vrijednosti koje jedna grupa smatra ispravnima, trebaju primjenjivati na čitavo društvo.

Sandi Blagonić tvrdi da je unošenje ove odredbe u Ustav nepotrebno. Navodi statistiku kao argument protiv unošenja ove odredbe u Ustav. Savezna država Massachusetts je prva država u SAD-u koja je legalizirala istospolni brak, u kojoj se u periodu od legalizacije 2003. godine do 2008. godine stopa razvoda braka smanjila za 20%. Najviša stopa razvoda braka je upravo u osam država koje su u Ustav unijele definiciju braka kao zajednice muškarca i žene. Isti slučaj događa se i u europskim zemljama. Greškom u ovom argumentu smatram nedostatak izvora informacije, ali korištenje brojčanog podatka za pojačanje tvrdnje smatram ispravnim načinom. Škarić (2011:27) navodi da su upravo brojčani podaci najčešće temelj u Toulminovom argumentativnom procesu.

Željka Markić tvrdi da je unošenje odredbe neophodno. Objašnjavajući zašto, čini *red herring* pogrešku u argumentaciji. Nabrajajući njoj neželjene varijacije braka (žena i žena, muškarac i muškarac) nenadano u priču uvodi i moguću varijaciju muškarca i dvije žene. Na taj način pojačava dojam potrebe uvođenja odredbe. Kako Kišiček (2010:138) navodi, *red herring* u prijevodu znači dimljeni sled: *Naziv potječe iz vremena kada su zločinci koristili ribu kako bi njezin intenzivan miris omeo policijske pse tragače i udaljio ih s pravog puta. Pogreška se sastoji od uvođenja nove teme koja je slušateljima jednako zanimljiva, pa zapravo ni ne primijete da se udaljilo od zadane teme. Red herring nije karakteriziran pogrešnom interpretacijom, već proširivanjem opsega argumentacije uvođenjem nove teme. Dakle red herring je pogreška pokušaja da se ostane izvan granica jedne teme ili da se diskusija okrene u drugome smjeru.* Podatke koje je Sandi Blagonić iznio, nazvala je lažnima te smatra kako oni nemaju veze s temom. Bez obzira na zadnju izjavu da smatra da to nema veze s temom, i sama navodi da se u državi Massachusetts djeci od najranije dobi nameće ideologija tako da se u slikovnicama prikazuje ljubav između dvije žene ili dva muškarca, neobjašnjavajući im pritom koliko je homoseksualno ponašanje zdravstveno rizičnije od heteroseksualnog. Smatra to *promoviranjem* homoseksualizma. Željka Markić nema nijedan argument koji bi podupro ovu tvrdnju. Osim toga, ako je prikaz homoseksualne ljubavi u knjigama promoviranje, što je onda prikaz heteroseksualne ljubavi? Također, uvođenje pojma djece u svakom je slučaju osjetljivo, a u ovom konkretnom može značiti i neki oblik zastrašivanja, ciljanja na osjećaje straha od nepoznatoga, ili čak *ad baculum*. Nastavno na to, nadalje navodi podatak da je 88% osoba u SAD-u koje boluju od AIDS-a, bilo izloženo homoseksualnim činovima. Ovo ponovno možemo protumačiti kao *red herring* pogrešku jer iznošenje ovih podataka nema veze s temom. Sandi Blagonić navodi da je 80% homoseksualaca u Hrvatskoj bilo izloženo nekom obliku nasilja pa prema tome možemo reći da je hrvatsko društvo homofobno. Ovo je korektan argument povezan s temom, a čija je tvrdnja poduprta brojčanim podatkom. Na pitanje smatra li Željka Markić takvo društvo homofobnim, pokušava replicirati ovako: *Koliko znamo iz popisa stanovništva, u Hrvatskoj postoji 70 parova, 140 osoba koje žive u istospolnoj vezi. Vi želite reći da je njih 65 bilo izloženo nekoj vrsti nasilja? To je glupost. To je propaganda koju neprekidno zloupotrebljavate da biste vrijeđali cijelo hrvatsko društvo.* Sandi Blagonić pokušava Željki Markić objasniti da se statistika odnosi na sve homoseksualne osobe u Hrvatskoj, a ne samo na 140 osoba koje su popisom stanovništva prijavile život u istospolnoj zajednici. Ovaj postupak Željke Markić možemo interpretirati kao *straw man* pogrešku jer pogrešno tumači podatke koje je Sandi Blagonić iznio. Kišiček i Stanković (2014:12) ovo objašnjavaju kao

proširivanje protivnikove tvrdnje, tj. namjerno pogrešno tumačenje. Kišiček o ovoj pogrešci (2010:138) još govori kao o pogrešci krive interpretacije suparnikovih tvrdnji. Iznoseći optužbu da zloupotrebljava navodnu propagandu kako bi vrijeđao hrvatsko društvo smatram *ad hominemom* i populizmom.

Nakon ponovljenog pitanja smatra li takvo društvo homofobnim, Željka Markić služi se populizmom: *Ja smatram da je svaki oblik nasilja neprihvatljiv, neprihvatljivo je da se osobu vrijeđa, da ju se napada, da ju se kleveće, da se ponavljaju u studiju laži o toj osobi. Dakle ja smatram da je svaki oblik ovakvog ponašanja kakvo vi sada imate prema meni, prema bilo kojoj drugoj osobi, neprihvatljiv. Prema tome, ne slažem se s vama, ne vjerujem da su vaši podaci točni jer sam radila analize i ne pokazuju iste podatke. Mislim da su to podaci agresivnih homoseksualnih skupina koje u Hrvatskoj pokušavaju nametnuti ovakve kriterije kakve vi imate zastrašivanjem. Isto tako, ne mislim da je hrvatsko društvo homofobno, mislim da je hrvatsko društvo izuzetno osjetljivo na nametanje bilo čega, a posljednjih im se godina neprekidno nameće priča da su homofobni. Osim populizma, ove izjave u sebi kriju promjenu teme i *ad misericordiam* ili poziv na samilost (Škarić, 2011:97), sažaljenje. O takvim promjenama teme Schopenhauer (2002:37) piše kao o prelasku na drugu temu, skretanju pažnje na druge tvrdnje kako ne bi došlo do konkretnog odgovora na pitanje. Naziva to još i *relativnim zataškavanjem*. (ibid:56)*

Sandi Blagonić navodi prave probleme obitelji: 30% razvoda brakova u Hrvatskoj, obiteljsko nasilje, nekomunikacija. Iako ovo možemo protumačiti kao *red herring* pogrešku, Sandi Blagonić želi reći da je Inicijativa svoju energiju trebala usmjeriti na te probleme, ako želi smanjenje tenzija. Nastavlja da je Željka Markić pravi problem maskirala i usmjerila ga na ranjivu skupinu. Željka Markić odgovara promjenom teme i ironijom: *Ja ću svakako uputiti nakon ovog referenduma jedan prijedlog na svih 750 000 građana koji su potpisali zahtjev da se raspiše ovaj referendum, da ubuduće prije nego poduzmu bilo kakvu akciju da se konzultiraju s gospodinom Blagonićem*. Dalje odgovara kako su problema svjesni te da ovaj referendum smatraju prvim korakom u rješavanju navedenih problema. Škarić (2011:97) govori da duhovite upadice u polemici mogu presudno utjecati na to da ispadnemo pobjednici.

Na pitanje hoće li odredba da je brak zajednica muškarca i žene, ako uđe u Ustav, značiti da su ostale zajednice kao sto su heteroseksualne izvanbračne ili samohrani roditelji biti manje vrijedne u društvu, Željka Markić odgovara da s njima ovo nema nikakve veze jer je vanbračna zajednica regulirana svojim zakonom, a bračna zajednica svojim zakonom.

Sandi Blagonić odgovara ovako: *Proteklih mjeseci je stvorena atmosfera u kojoj su svi oni koji ne pripadaju definiciji koja je preferirana, manje vrijedni. Ovdje se radi o tome ima li jedna skupina ljudi, ma koliko velika bila, pravo odlučivati o načinu života čitave zajednice.* Pita se ima li itko pravo na osnovu svojih vrijednosti gaziti tuđe dostojanstvo te ponavlja da je to totalitarizam. Željka Markić nastavlja za osobe koje su samohrani roditelji i koji žive nevjencani: *To su ljudi koji iz niza svojih privatnih okolnosti reguliraju odnose kako oni smatraju da je najbolje. Ono što je bitno reći da su te zajednice zajednice muškarca i žene, da su djeca u tim zajednicama, djeca koju su dobili muškarac i žena.* Ono što smatram upitnim nastavno na izjavu Željke Markić, nisu li i homoseksualne osobe, osobe koje iz privatnih okolnosti reguliraju svoje odnose kako smatraju da je najbolje? Osim toga, Željka Markić ovdje čini *non sequitur* pogrešku, pogrešku irelevantnog zaključka s obzirom da te te dvije teme nemaju veze jedna s drugom. Željka Markić nepotrebno uvodi neprovjerenu informaciju da je aktualna vlast koja podupire Sandija Blagonića, izbore dobila s 950 000 glasova, a ovaj referendum je podržalo 750 000 ljudi. Pita se jesu li i izbori onda totalitarizam?

Na pitanje hoće li Udruga, ako Zakon o registriranom partnerstvu koji homoseksualnim parovima omogućuje sva prava osim posvajanja djece prođe, slati taj Zakon na ocjenu ustavnosti, Željka Markić izbjegava odgovor smicalicama i promjenom teme. Ciljajući na osjećaje publike, počinje o posvajanju djece, govori o upitnosti dopuštanja lezbijskim parovima *in vitro* oplodnju jer će ta djeca odrastati bez oca. Smatra kako je potrebno provjeriti slaže li se društvo s tim s obzirom na ishod referendumu. Na ovaj način Željka Markić mijenja temu, uvodi nemir i čini *red herring* pogrešku. Škarić (2011:96) ovakvu promjenu teme objašnjava kao nametanje problema koji nama odgovara. Nakon što joj se pitanje ponovno postavi, odgovara da se nada kako će Vlada u obzir uzeti mišljenje struke i primjedbe, ali i ono što građani odluče ovim referendumom. U jednom trenutku govori da ćemo vidjeti hoće li ministar Bauk, nakon što je dobio toliko primjedbi struke na prijedlog zakona, *sjesti i napisati ga stručnije*, implicirajući da prijedlog zakona nije dovoljno stručan. Mislim da Željka Markić ponovnim promjenama teme implicira odgovor, ali ga ne želi izreći jasno. Sandi Blagonić na temu posvajanja replicira statističkim podatkom da su 50% djece posvojene od homoseksualnih parova u SAD-u, djeca s posebnim potrebama. Objašnjava to time da su homoseksualne osobe često više senzibilizirane za ranjive i marginalne. Željka Markić odgovara da je taj broj iznimno malen, bez ikakvog argumentiranja iznesenog. U ovom dijelu rasprave Željka Markić ponovno mijenja temu i uvodi priču o referendumu kao nečemu što su građani prvi put sami odabrali, da ovo sve

govori o odnosu prema građanima Republike Hrvatske i onome što je njima važno, o navodnom podupiranju Sandija Blagonića od strane aktualne vlade. Ovakvim populizmima se Željka Markić često koristi, odnosno često povlađuje publici. Moram istaknuti da navedeno Škarić (2011:87) naziva povlađivanjem, *laskanjem publici, hvaljenjem, umiljavanjem*.

Sandi Blagonić argumentira da se promjenom Ustava ništa ne bi promijenilo jer su heteroseksualnim parovima već Obiteljskim zakonom zagarantirana sva prava. Ono što smatra problematičnim su totalitarne promjene koje u budućnosti udruga *U ime obitelji* eventualno može nametati čitavom društvu. Smatra da su to danas homoseksualci, a u budućnosti umjetna oplodnja, abortusi i dr. Vjerujem da je Sandi Blagonić pogriješio pretpostavljajući buduće negativne događaje bez dokaza i argumenata, te tako počinio *slippery slope* pogrešku. Colwell (1995:43-46) se u svom radu bavio *slippery slope* argumentima koji se koriste u moralnoj argumentaciji. On ih naziva *MCSA (Moral Causal Slope Argument)* koji se često javljaju kada se predlaže promjena moralne prakse ili prihvaćanje nove. Ovaj argument za posljedicu ima zabrinutost o moralno upitnim posljedicama koje slijede ako se promjena prihvati, ne uzimajući u obzir nemogućnost predviđanja budućih posljedica ljudskih radnji. Colwell nastavlja da je možda nužno imati moralno ispravne misli, ali da to neće nužno uzrokovati moralno ispravnu akciju. U ovom trenutku smatram zanimljivim spomenuti digresiju. Bez obzira na to što smatram da je Sandi Blagonić iznoseći 2013. godine pretpostavljene buduće događaje počinio *slippery slope*, ona se trenutne 2017. godine pokazala činjenicom, jer se uduga *U ime obitelji* bavi upravo zabranom abortusa. Iz tog razloga zaključujem da je *slippery slope* Sandija Blagonića u ovom kontekstu bio legitiman. Tindale (2007:186) navodi da se legitiman *slippery slope* pojavljuje ako uzročno-posljedična veza vrlo vjerojatno dovodi do negativnih posljedica te se argumentom nastoji upozoriti i potaknuti na djelovanje kojim bi se takve posljedice spriječile. Željka Markić replicira pitanjem zašto je totalitarno kada 750 000 ljudi odlučuje da želi referendum, a nije kada 950 000 ljudi odabire aktualnu vlast. Sandi Blagonić odgovara da se odlučivanjem tko će obnašati vlast ne zadire u civilna prava ranjive manjine. Smatram da je Sandi Blagonić korektno i činjenicom odgovorio na pitanje.

Željka Markić tijekom ove emisije nebrojeno puta je spomenula brojku od 750 000 ljudi koji su se odlučili za ovaj referendum. Povezujući tu informaciju s onom da građani sada prvi put odlučuju o onome što im je važno, unatoč navodnom linču i mobingu kojem su izloženi, ne samo da se cilja na emocije, nego se upotrebljava *ad populum* argument povlađivanjem publici. Dakle, ako 750 000 građana smatra da je to u redu, onda mora biti tako. Osim toga, često je korištenje argumentacijske pogreške *ad misericordiam* ističući da se

nju i 750 000 građana neprestno napada, maltretira, optužuje, da je i ona ranjiva skupina. Najčešće se ovom pogreškom koristi kada i smicalicom prekidanja sugovornika, izbjegavanjem odgovora i *red herringom*, a toposi koji se često upotrebljavaju su toposi demokracije i straha.

Zaključujem da je u ovoj debati bolji govornik bio Sandi Blagonić koji je za sve svoje tvrdnje iznosio konkretne argumente te svoje tvrdnje podupirao očitostima, iako je, zanesen emocijama, počinio *ad hominem* i *slippery slope* pogrešku. Kao što sam već navela, Željka Markić upotrebljavala je niz pogrešaka i smicalica te smatram da nije dokazala nijednu svoju tvrdnju u ovoj debati.

8.2 Debata Željke Markić i Sandre Benčić

Debata se odvijala u emisiji *Govornica*. Gošće su Željka Markić, predstavnica udruge *U ime obitelji* i Sandra Benčić iz Centra za mirovne studije.

Na pitanje što je sporno u ovoj Inicijativi, Sandra Benčić odgovara da je sporan sadržajni smisao, odnosno samo referendumsko pitanje *kojim se u potpunosti, i u budućnosti pokušava onemogućiti da se brakom naziva bilo koja vrsta zajednice osim one koja je između muškarca i žene*. Navodi da to Ustavom nije predviđeno, da je ustavotvorac predvidio da će se pitanje braka i obitelji rješavati zakonom. Tako je obiteljskim zakonom definirano da je brak zajednica muškarca i žene. Sandra Benčić iznijela je sud predviđanja na uzročno-posljedičnom temelju, navodeći da će se odredbom braka kao zajednice žene i muškarca, u budućnosti onemogućiti nazivanje brakom bilo koje zajednice koja nije između žene i muškarca. Također, osim spornog sadržajnog smisla, iznosi vrijednosnu tvrdnju da takva odluka dugoročno nije u redu: *To pokazuje da većina želi iskoristiti svoju poziciju da bi regulirala prava manjine, što nije demokratski, nego je to odlika totalitarizma. Ako će o ljudskim pravima i pravima manjina odlučivati većina, onda oni ta prava neće imati*. Treću stvar koju smatra upitnom je činjenica da se radi o dijelu Ustava o ljudskim pravima i temeljnim slobodama. Smatra da se referendumom ne bi trebalo dirati u ta prava, *posebno ne na referendumu kakav je danas reguliran u Republici Hrvatskoj na državnoj razini, da na državnoj razini nije određen postotak ljudi koji bi trebali izaći na referendum, a da bi on bio valjan. Dakle, možemo imati situaciju da 10 posto građana potpiše za referendum, da ih 10 posto izade i da oni odluče o ovom pitanju*. Navodi da se tako jednog dana onda može odlučivati i o npr. smrtnoj kazni, udruživanju u saveze. Smatram da je ovdje Sandra Benčić

svoju tvrdnju korektno poduprla činjenicom o državnoj regulativi referendumu i na temelju toga iznijela moguće logične posljedice, odnosno legitiman *slippery slope*. Nakon svega navedenog zaključuje da se pitaju je li u redu na takav način koristiti moć i položaj većine, da bi odredili kako će neka manjina živjeti, hoće li imati neko pravo ili ne, bez da je to pravo većine na bilo koji način ugroženo.

Željka Markić replicira da brak nije temeljno ljudsko pravo prema presudi Europskog suda za ljudska prava. Zaključuje da se ovdje ne zadire u ljudska prava. Potrebno je spomenuti da je Sandra Benčić navela da se radi o dijelu Ustava ne samo o ljudskim pravima, nego i temeljnim slobodama, jer se navedeni dio Ustava naziva *Zaštita ljudskih prava i temeljnih sloboda*. Dakle, protuargument Željke Markić ne odnosi se na argument Sandre Benčić, nego ona dio argumenta (naziv glave Ustava) iskorištava kako bi iznijela činjenicu o presudi Europskog suda za ljudska prava. Dalje navodi da žele postići da *većina ljudi u Hrvatskoj, odnosno dio koji to misli, imaju pravo reći što je za njih brak*. Ne slaže se s izjavom Sandre Benčić o totalitarizmu, dajući svoj opis: *U povijesti se pokazalo da je totalitarizam kada manjina zapovijeda većini*. Prema njoj, referendum zadovoljava odlike demokratskih društava: *pravo na informacije i slobodu odabira*. U ovom dijelu analize smatram važnim istaknuti što piše Pažanin (1984:11) o ovoj temi: *Demokracija se može izroditi u totalitarizam: U demokraciji se, kako i sama riječ kaže, sve odluke državne vlasti moraju dati svesti na narod (demos). To, međutim ne znači da u demokraciji svi odlučuju baš o svemu, jer upravo u zbiljskoj demokraciji pojedincu pripadaju, pored općenitih, i individualna prava i sloboda. Kao što pojedinac u drugome nalazi granicu i potvrdu svoje slobode, tako i demokracija kao vladavina naroda, tj. svih građana, nalazi u pojedincu granicu i potvrdu svojih prava i odluka. Ako se pak ne poštivaju osnovna prava i sloboda individuuma, demokracija prelazi u totalitarizam. U demokratskoj državi pojedincu mora pripadati pravo sudjelovanja ne samo u demokratskom procesu, nego i nasuprot demokratskom proces, jer bi bez ovoga posljednjeg mogao nastati dojam da je u demokraciji pojedinac potpuno i sasvim član demokratskog kolektiva, tj. da je individuum potpuno sveden na kolektiv, što nije smisao demokratskih, nego totalitarnih oblika vladavine. Zbiljska demokracija može cvjetati samo razvijanjem individuuma u sposobne i kompetentne građane, a time se izbjegava ne samo opasnost totalitarizma, nego i anarhizma, kao druge krajnosti do koje dolazi kad se odvoji građansko društvo od države, kao što do totalitarizma dolazi kad se država odvoji od građanskoga društva.*

Sandra Benčić nastavlja sa spornim dijelovima Inicijative, navodeći da se na štandovima udruge *U ime obitelji* iznosi informacija da se ovo pitanje mora regulirati ustavno jer će inače homoseksualni parovi moći posvajati djecu. Podsjeća da uvjet za posvajanje djece nije brak i bračni status, da je pitanje posvajanja djece regulirano Obiteljskim zakonom te da i ako se ova odredba uvede u Ustav, uvjet za posvajanje neće biti brak. Na taj način ukazala je na *slippery slope* pogrešku koja je počinjena širenjem navedenih krivih uzročno-posljedičnih informacija. Nastavlja da poruka koju time šaljemo je da one obitelji koje se ne sastoje od oca i majke nisu dovoljno ili jednako vrijedne. Željka Markić replicira da Sandra Benčić izvrće istinu, da su *oni jasno rekli u svim svojim dokumentima, letcima da ne žele da se u Hrvatskoj istospolnim parovima omogući posvajanje djece jer smatraju da je dovoljno dokaza da je djeci bolje odrastati u zajednici muškarca i žene, koja je stabilna i puna ljubavi*. Na pitanje na kojim istraživanjima to temelje, Željka Markić odgovara Teksaško istraživanje. Već sam u analizi debate Željke Markić i Sandija Blagonića iznijela i analizu spomenutog istraživanja i njegovih nedostataka te iz tog razloga navedeno istraživanje smatram nevalidnim argumentom. Usred priče obraća se Sandri Benčić: *Nije lijepo da se ovako smijete, vaš način kako vi sad sa mnom neverbalno komunicirate je način na koji vaše udruge inače komuniciraju. Ja vjerujem da ovakav način komuniciranja, osoba koje vode ove udruge, dovodi na kraju i do napada i vrijeđanja koje se vidi na razini štandova po cijeloj Hrvatskoj, radi toga što vi omalovažavate ono što ja sada govorim. Mi sada sjedimo pred javnosti, ja sam spomenula Teksaško istraživanje, poznatu studiju koja je obuhvatila 3000 ispitanika u dobi 18-36 godina, koji su odrasli u homoseksualnim obiteljima, koje je pokazalo da su oni po svim standardima u puno situacija bili prikraćeni za razliku od djece koja su odrastala u heteroseksualnim, poput stope samoubojstva, ovisnosti, stope uspostavljanja uspješne veze*. Govori da su to činjenice koje se ne smiju ignorirati iz društvene obaveze prema djeci da dođu u najbolju moguću sredinu za odrastanje. Željka Markić koristi se *ad misericordiam* argumentom. Osim toga, navodi netočnu informaciju vezanu uz Teksaško istraživanje, da su ispitanici djeca koja su odrasla u homoseksualnim obiteljima.

Na pitanje o stopi razvoda u Hrvatskoj prema kojoj sva djeca ne žive u *idiličnim* zajednicama, Željka Markić odgovara da *ako djeca ne rastu u idealnim odnosima, da ne moramo potpuno promijeniti način na koji ta djeca odrastaju i eksperimentirati na njima zato da bi netko mogao reći da je sada to politički korektno*. Navodi da upravo velik broj samohranih roditelja podupire ovu Inicijativu jer baš oni znaju koliko je teže djecu odgajati sam, nego kada to čine dva roditelja. Za tvrdnju da velik broj samohranih roditelja podupire

Inicijativu nije iznijela nijednu očitost pa njenu izjavu smatram nagađanjem. Nadalje, Željka Markić brak žene i muškarca očigledno smatra idealnom zajednicom. Njezin odgovor u ovom slučaju nekorektan je iz više razloga. Prvo, kao potpuna promjena i suprotnost idealnom načinu odrastanja predstavljeno je isključivo odrastanje u homoseksualnoj zajednici. Sve ostale moguće zajednice izbjegla je etiketirati, dok je homoseksualne zajednice etiketirala kao *eksperiment*. Škarić (2011:42) etiketiranje definira kao nazivanje svoje teze pozitivnom, a suparnikove negativnim izrazom. Kao što sam već u jednom dijelu rada napomenula, publici određena situacija ne predstavlja problem, dok ju netko tako ne prezentira (Stewart, Smith, Denton, 2012:50-77). Publika situaciju ne precipira kao nešto više od regularne životne situacije. Ovakvim etiketiranjem homoseksualnih zajednica kao *eksperimenta* Željka Markić etiketirala ih je automatski i kao problem unutar već dovoljno nepovoljne društvene klime. Osim toga, u izjavi *...ako djeca ne rastu u idealnim odnosima, da ne moramo potpuno promijeniti način na koji ta djeca odrastaju...* primjećujem nelogičnost koja me navodi na pitanje nije li način odrastanja djece promjenjen već samim tima što ne odrastaju u idealnim odnosima? Na kraju izlaganja, Željka Markić povlađuje samohranim roditeljima *ad misericordiam* na njihov račun.

Sandra Benčić iznosi tvrdnju da su regulativa braka i regulativa posvojenja potpuno različite. Kada bismo Ustavom htjeli zajamčiti da samo heteroseksualni parovi mogu posvajati djecu, onda je takvo pitanje trebalo i biti postavljeno. Ovim Sandra Benčić želi ukazati na napovezanost onoga što se traži (da odredba kao braka žene i muškarca uđe u Ustav) i nevalidne informacije koja se pruža na terenu (ako ova odredba ne uđe u Ustav, homoseksualci će moći posvajati djecu).

Sandra Benčić se pita koja je motivacija za ekskluzivitet. Zašto bi nekome, samo zato što je po jednoj karakteristici drugačiji od nas, zabranili ono na što mi ostali imamo pravo. Smatra to upitnim s ljudskog i kršćanskog stajališta. Željka Markić odgovara da *oni ne osporavaju pravo nikome, da imaju pravo izreći što većina misli i zahtijevati da Ustav štiti ono što u Hrvatskoj proizlazi iz vrijednosti, tradicije i identiteta ovog društva – a to je da je brak zajednica žene i muškarca. Nije poanta u zabrani, poanta je u tome da se govori istina, a to je da je brak zajednica između žene i muškarca. Zajednicu osoba istoga spola vi možete nazvati kako god želite, ali zna se što je brak. Mislim da je politički, građanski, ljudski, kršćanski nekorektno ušutkivati ljude.* Željka Markić ponovno se koristi populističkim referiranjima na vrijednosti, identitet hrvatskog društva i topose tradicije. Već sam u analizi debate Sandija Blagonića i Željke Markić pokušala dokazati koliko je iznošenje spomenutoga

kao argumenta sklizak teren. Tradicija i vrijednosti društva je nešto što je implicitno dogovoreno kao *normalno*, a svako razmišljanje van datih okvira nije *normalno*. Ne smatram tvrdnju Željke Markić da je *istina* ili činjenica to da je brak zajednica žene i muškarca korektnom jer za istu nije iznijela nijednu očitost, nijedan dokaz. Pokušaj obrane tvrdnje bazirala je na vrijednostima, tradiciji i identitetu, pojmovima koji su subjektivni te time nije obrazložila ništa suvislo. Unutar tradicije zajednice, argumenti vrijednosti su proizašli iz konteksta identiteta. Ishod argumenta je trebaju li se određena pitanja (na koji način se ponašamo, obrasci socijalnog ponašanja) ponovno otvoriti i ispitati u kontekstu današnjih odnosa, za dugoročno dobro zajednice (Goodnight, 2003:129). Osim toga, čini *ad antiquitatem* pogrešku koja pretpostavlja da je nešto točno samo zato što je uvijek bilo tako. Ako je nešto tradicionalno, ne znači da je nužno istinito u današnjem kontekstu. Okolnosti i vrijeme se mijenjaju. Da smo kroz povijest uvijek tako razmišljali, pomaka i napretka u ljudskim pravima ne bi uopće bilo. Prava žena, radnika, djece, manjina ili afroamerikanaca ne bi postojala. U principu, smatram da je Sandra Benčić svojim odgovorom o upitnosti izjednačavanja intimnih vrijednosti s općenitim vrijednostima zaokružila zadnju misao o otvaranju mogućnosti ispitivanja određenih pitanja u kontekstu današnjih socijalnih odnosa. Sandra Benčić odgovara da ljudi moraju moći izraziti što misle, ali se pita *postaje li ono što mislimo opće pravilo u temeljnom aktu Republike Hrvatske, želimo li da ono što mi intimno smatramo vrijednostima, vrijedi za sve? S jedne strane propisujemo ravnopravnost svih ljudi, s druge strane tražimo da brak i obitelj budu izvan toga. Dakle ono što je sukus naše privatne sfere i privatnog života mi stavljamo za jednu društvenu skupinu ljudi u nešto što je nedostižno i za njih nemoguće.* Željka Markić se upliće: *Ali to nije ljudsko pravo, sud u Strasbourgu je rekao da to nije ljudsko pravo.* Povezano s tim, smatram zanimljivim spomeniti da Perelman (1976:70-71) navodi kako je nakon objave *Opće deklaracije o ljudskim pravima* više pisaca zaključilo sljedeće: *Ako se moglo doći do saglasnosti u pogledu sačinjavanja liste prava čovjeka među predstavnicima različitih, pa čak i suprotnih ideologija, to je zato što njihov smisao, njihov značaj i hijerarhizacija nisu bili tačno utvrđeni.* Lako je postići sporazum o općim principima i nitko ih ne osporava dok su dovoljno neodređeni. Problemi nastaju kada su u pitanju pojedinačni slučajevi. Činjenica je da je Europski sud za ljudska prava presudio da brak nije temeljno ljudsko pravo, ali podjele koje udruga *U ime obitelji* promovira impliciraju nejednakost.

Na pitanje zašto toliko inzistirati na definiciji u Ustavu, Željka Markić odgovara: *Zato što su nas zgrozila događanja u Francuskoj, zgrozile su nas one slike na ulicama na kojima*

*ljudi izražavaju svoja mišljenja pri čemu ih Vlada potpuno ignorira. Obiteljski zakon u Hrvatskoj jasno kaže da je brak zajednica žene i muškarca, mi želimo da to uđe i u Ustav tako da zakonodavac ni u kojem trenutku ne bi imao nedoumice oko toga što društvo u Hrvatskoj o tome misli. Pozivanje na događaje u Francuskoj nema argumentativnu vrijednost. Osim što je upotrijebljen slikovit *ad misericordiam* kojim se želi prikazati *zgroženost* i uplašenost od situacije, spomenuta je i Vlada koja ignorira svoje građane kao već tipični *ad populum*. Walton (1980:264) o *ad populumu* govori kao o pogrešci koja se, ciljajući na osjećaje ili entuzijazam mase, karakterizira kao argument bez konkretno iznesenih dokaza. Moram istaknuti na koji način se može interpretirati daljnji navedeni argumentativni proces Željke Markić. Želimo da odredba uđe u Ustav, jer ako uđe u Ustav, zakonodavac će znati što društvo misli, iako odredba već stoji u Obiteljskom zakonu. Dakle, zakonodavcu to nije jasno iz Obiteljskog zakona pa je isto potrebno u Ustavu, kako bi mu bilo jasno. Vjerujem da se ovdje radi o *petitio principii* argumentacijskoj pogrešci, odnosno cirkularnom argumentu.*

Na pitanje misli li da će manjina odlučiti u ime većine, Sandra Benčić odgovara da je *problem nastao kada je zakonodavac, zbog ulaska u Europsku Uniju, maknuo odredbu koji postotak građana je potreban za raspisivanje referenduma. Sada se događa da se igramo s ustavnim pitanjima o kojima može odlučiti manjina građana, a za istu stvar tražimo dvotrećinsku većinu u Saboru. Sada imamo disbalans jer je zakonodavac propustio to regulirati. Sandra Benčić analogijom je pokazala da se o važnim odlukama na jedan način može odlučivati bez uvjeta, a na drugi način uz postavljenje uvjete. Prema Škariću (2011:35) analogija objašnjava tvrdnju zaključivanjem o sličnosti svojstava dvaju pojmova ili predmeta na temelju njihove sličnosti u nekim drugim svojstvima.*

U ovoj debati Sandra Benčić bila je bolja govornica, za većinu svojih tvrdnji iznijela je validne argumente, dok je Željka Markić svoje minute ponovno obilježila *ad populumima, ad misericordiamima, slippery slope pogreškama* i nevalidnim informacijama.

8.3 Debata Marijane Bijelić, Zlatana Hasanbegovića, Ivana Munjina i Tomislava Sunića

Debata se održala na Z1 televiziji, u emisiji *Zoom* između Marijane Bijelić (udruga *Glas Razuma*), povjesničara Zlatana Hasanbegovića, Ivana Munjina (udruga *U ime obitelji*) i filozofa Tomislava Sunića.

Na pitanje zašto bi brak bio samo zajednica muškarca i žene, Zlatan Hasanbegović odgovara upotrebljavajući topos tradicije: *Zato što je to jedna vrsta civilizacijske tekovine, jedna vrsta stečene vrijednosti koju dijeli većina ljudskoga roda bez obzira na vjersko-civilizacijsku ili svjetonazorsku pozadinu. Takva definicija egzistira već više tisuća godina. Ne smatram ovo validnim argumentom jer reflektira vrijednosnu interpretaciju pojma braka te poziva na tradiciju koja nužno ne mora biti ispravno gledište u novim kulturnim okolnostima. Dakle, čini ad antiquitatem pogrešku pretpostavljajući da je nešto točno samo zato što je uvijek bilo tako.*

Na daljnje pitanje tko je došao na ideju da brak bude isključivo zajednica muškarca i žene, Zlatan Hasanbegović odgovara: *Po različitim marksističkim teorijama brak je rasni ili klasni konstrukt. No, u stvarnosti kako bi se podsjetili na duboku ukorjenjenost ja bih podsjetio na rimsku pravnu tradiciju koja je jedna vrsta temelja na kojem počiva europska pravna predaja, koja je također brak definirala isključivo kao zajednicu žene i muškarca bez obzira na ambivalentan odnos rimskoga društva prema fenomenu homoseksualnosti. I komunistički i marksistički udar na tradicionalne vrednote nakon 1945. godine, bez obzira na radikalnu laicizaciju pravnog sustava, također nikada nije doveo u pitanje takvu definiciju braka kao muškarca i žene. U posljednje vrijeme javljaju se alternativne, manjinske, može se reći sektaške koncepcije koje zapravo zloupotrebljavaju određene fenomene kako bi rekonstuirali definiciju koju ova Inicijativa želi, ne nametnuti, nego samo ustavno potvrditi, a koja i danas postoji u hrvatskom Obiteljskom zakonu. Zlatan Hasanbegović kao potporu svojoj tvrdnji da bi brak trebao biti konstrukt isključivo između muškarca i žene upotrebljava primjer rimske pravne tradicije na kojoj počiva i europska. Nastavlja da komunizam nije mijenjao takvu koncepciju, ali da se sada javljaju želje za promjenom koje naziva alternativnim, manjinskim i sektaškim čineći pritom ad hominem. Hasanbegović bez argumenata željene promjene ocijenjuje kao negativne i iznosi nevalidne optužbe za zloupotrebu fenomena. Pozivajući se na tradicionalne pravne koncepte opravdava stagnaciju značenja pojma braka.*

Na pitanje Ivanu Munjinu kako to da on kao mlad čovjek podupire neke tradicionalne vrijednosti, odgovara da se radi o odnosu prema zajednici: *Ovo pitanje o braku i drugim konzervativnim vrijednostima u sebi implicira jedan odnos prema zajednici i pitanje hoće li taj odnos biti ispravan ili neće biti ispravan. Dakle, ovo pitanje braka nije samo pitanje voli li se dvoje ljudi i kakva je njihova emocionalna veza, nego kako ćemo mi urediti društvenu stvarnost i hoće li brak ostati institut žene i muškarca koji će vjerojatno biti biološki roditelji*

djetetu. Mladi ljudi koji su se javili da volontiraju prepoznali su taj brak kao jednu vrijednost za koju se žele zalagati. Ivan Munjin iznosi vrijednosne argumente bez očitosti koje bi poduprle tvrdnju. Vrijednosni argumenti ovdje se odnose na zaključak da je ispravan odnos prema zajednici onaj koji brak smatra isključivo zajednicom muškarca i žene.

Imate li ideju što bi se promijenilo u društvu ako bi se taj institut promijenio, dakle da nije više ekskluzivno veza muškarca i žene? Za tim nema potrebe jer već imamo Zakon o istospolnim zajednicama i sva njihova prava ili većina njihovih prava su regulirana tim zakonom. Što se tiče braka, većina mladih u Hrvatskoj, vjerujem i oni koji se ne slažu s ovom Inicijativom, kada razmišljaju o braku, oni ne razmišljaju samo o emocionalnoj vezi, nego i o jednoj privoli, obvezivanju. Kada razmišljamo o jednom doživotnom predanju, odgoju djece i odgovornosti, bitno je da onda postoji svijest da je to oblikovano u zakonu i važno je, kako potvrđuju primjeri drugih država, da se zakonima u odgojnim materijalima za djecu u vrtićima i školama počinju promovirati druge vrste braka ili druge vrste veza i vjerujem da to dovodi do promjene odnosa kako se poima brak, kako se poimaju odnosi u braku i onda bi to bio jedan socijalni eksperiment za koji mi ne možemo predvidjeti posljedice. Tvrdnja da nema potrebe za promjenom jer već postoji Zakon o istospolnim zajednicama koji regulira te odnose implicira i zaključak da nema potrebe ni za uvođenjem odredbe da je brak zajednica muškarca i žene u Ustav jer se ta odredba već nalazi u Obiteljskom zakonu. Iz tog razloga ovdje uočavam nedosljednost. U nastavku iznosi nepoduprtu tvrdnju o većini mladih koja na brak gleda na gore opisan način. Nastavlja s tvrdnjom da se u odgojnom materijalu vrtića i škola počinju promovirati druge vrste braka i veza, što negativno etiketira kao socijalni eksperiment.

Na pitanje Marijani Bijelić misli li ona da se ovdje radi o društvenom eksperimentu u kojem ćemo svi sudjelovati, a ne znamo rezultat ili je to jedan civilizacijski skok u bolje rješenje društvenih odnosa, odgovara: Svakako mislim da je to korak naprijed i da homoseksualni brakovi ni na koji način ne ugrožavaju prava heteroseksualnih ljudi na brak. Gospodin je sada dao svoju definiciju braka, ali brak nije doživotna zajednica jer je moguć razvod braka. Znamo da je u Hrvatskoj postotak razvoda braka vrlo visok i to je nešto čime bi se možda ljudi kojima je stalo do braka trebali baviti. Također, brak nije definiran rađanjem djece po aktualnim zakonima. Ljudi očito životnom praksom ne potvrđuju ono što je on rekao i naravno da ima puno ljudi koji tako žele urediti svoj brak i da se većina ljudi koja ulazi u brak, nada da će to biti do kraja života. Što se tiče braka i obiteljskih odnosa, mislim da imamo puno realnih problema i brak, koliko god bio jezgra društva koja pruža sigurnost i

utočište, toliko je to i mjesto gdje ljudi doživljavaju najgore oblike nasilja i mislim da bi brak trebalo demistificirati i pružiti svim ljudima šansu da po svom nahođenju, dok ne ulaze u prava drugih, definiraju međusobno odnos. Mislim da ljudi imaju pravo na tradicionalni brak, ali mislim da ljudi imaju pravo i drugačije artikulirati svoje odnose. Marijana Bijelić osvrnula se na detalje opisa braka Ivana Munjina te istaknula slaba mjesta njegove argumentacije činjenicom da brak u praksi nije doživotna zajednica jer je omogućen razvod braka te činjenicom da brak nije definiran rađanjem djece. Vjerujem da je Marijana Bijelić svojom argumentacijom i isticanjem realnih problema brakova željela ukazati na nedostatke pojma braka, što je potvrdila i željom za demistificiranjem tog pojma.

Mislite li da tu ulazimo u područje društvene nestabilnosti, ako razbijemo tu društvenu molekulu da je obitelj zajednica muškarca i žene, postoje li neka iskustva koja osporavaju pretpostavku da ćemo dobiti civilizacijsku ekspoziciju koja će imati neželjene posljedice? Na navedeno voditeljevo pitanje, Marijana Bijelić odgovara: *Mislim da za takve pretpostavke nema temelja. Rekla bih da smo mi svi kulturocentrični, svi gledamo s pozicije vlastite kulture. Postoje društva u kojima uopće ne postoji institucija braka i postoje društva kojima je institucija braka vrlo različita. Ako kažemo da je obitelj temelj društva, s čime se slažem, mislim da ljude koji su drugačiji ne možemo ostaviti izvan društva. Mislim da je puno opasnije ostaviti neke supkulture neintegriranima. I definicija braka kroz povijest se mijenjala, ona je kulturno i povijesno promjenjiva i mislim da su mnoge stvari korak naprijed. Gospodin je spominjao rimsko pravo, ja u rimskom pravu u kojem je brak tako patrijarhalno reguliran ne bih pristala živjeti. U rimskom pravu otac je imao pravo na život drugih članova obitelji. Mislim da je civilizacijski napredak što smo usvojili prava žena, prava djece i mislim da bi prava homoseksualaca samo trebala biti korak naprijed. Ovime je Marijana Bijelić replicirala svim *ad antiquitatem* argumentima koje sugovornici iznose.*

Tomislave, vi ste se prije nekoliko dana vratili iz Francuske, čitamo o neredima. Kako Francuzi gledaju na tu temu? Tomislav Sunić odgovara na pitanje voditelja: *Demonstranti na ulicama u Parizu demonstriraju protiv zakona o istospolnim brakovima koji je već prihvaćen u Francuskoj. To je srž problema, da se razumijemo kako ti ljudi argumentiraju, oni ovako kažu: ako se homoseksualci budu ženili, što mi u načelu dozvoljavamo, što će se onda desiti u situaciji kada oni budu htjeli adoptirati djecu? Tu logično postoji već pomalo jedna pravno vrlo osjetljiva stvar, konkretno uvijek postoji mogućnost da se ta mala djeca budu možda zlostavljala. Kako mogu dva muškarca ili konkretno dvije žene koje žive u jednoj bračnoj ili jednoj zajednici odgajati to dijete. To ne znamo pa je to njihov najjači argument. Imamo tu*

*jedan veliki paradoks, s jedne strane imamo te istospolne zajednice, a s druge strane nemojmo zaboraviti da krivični zakon u gotovo svim zemljama najviše pored terorizma kažnjava pedofiliju. Gdje se može točno povući linija, gdje je linija između pederastije i pedofilije. Ako uzmemo čisto etimološki rječnik, ista je to riječ, peder znači dijete. U svakom slučaju, ne želim nikoga optuživati, ali istospolna zajednica, postoji mogućnost pa čak i opasnost da se to dijete ako se bude usvajalo, a sad prema tim novim zakonima u Francuskoj oni mogu usvojiti dijete, znači mogu otići u Caritas, mogu čak i ovdje kod nas u Caritas doći i usvojiti dijete jer zakonski od 18. svibnja istospolni brakovi su legalizirani, bez obzira što je stotine tisuća ljudi u centru Pariza demonstriralo prije mjesec dana i više. Toga ima dosta, ne samo u Francuskoj, nego i ostalim zemljama. Bez obzira na to što ja mislim o hrvatskom ili o francuskom narodu, dali su to lijevi ili desni, o tome možemo dosta govoriti, ali činjenica da većina ljudi s kojima razgovarate, bilo da je to u Hrvatskoj, bilo da je u Francuskoj, su protiv istospolnih zajednica. Tvrđnje Tomislava Sunića da postoji mogućnost zlostavljanja djece ako homoseksualne zajednice budu posvajale djecu te impliciranje pedofilije su *slippery slope* argumenti. Sunić pretpostavlja izrazito kontroverzne negativne posljedice bez ijednog dokaza za izneseno. Osim *slippery slope* pogreške uočavam ovdje i *post hoc* pogrešku koja se sastoji u tome da nakon usvajanja djece u homoseksualnu zajednicu dolazi do zlostavljanja i pedofilije. Nadalje, iznosi nevalidnu i pojednostavljenu tvrdnju o mogućnosti usvajanja djece odlaskom u Caritas i statistički nepotkrijepljenu tvrdnju da je većina ljudi u Hrvatskoj i Francuskoj protiv istospolnih brakova. Izjednačavanje homoseksualnosti i pedofilije je uvredljivi *ad hominem*. Kako Reškovec (26) tvrdi, *ad hominem* se najčešće čini namjerno, uz pretpostavku da će diskvalifikacijom osobe i njezin argument postati ništavnim. U logičkom smislu *ad hominem* nema nikakve vrijednosti, ali on većini ljudi zvuči prilično uvjerljivo. Uporaba toposa opasnosti koje upotrebljava Sunić, česta je u situacijama kada se publiku nastoji uvjeriti u određene vizije, ideje i pozicije. (Woodak, prema Kišiček, Mašić 2016:63)*

Ako je većina protiv, kako to da je donesen takav zakon? Tu bi možda mogli ići gledati intelektualni profil ljudi. Tko su danas najveći zagovornici tih istospolnih brakova? Kada idete malo pogledati čak i u Hrvatskoj, neću pretjerivati jer nemam empirijske podatke, ali dobrim dijelom to su ljudi koji su svojevremeno vjerovali u freudo-marxističku skolastiku, komunistički svijet i tu komunističku utopiju koja nije uspjela. To je jedno egalitarno, ravno društvo gdje su svi ljudi jednaki, gdje se svi ljudi mogu mijenjati kao na jednoj tvorničkoj traci. Taj im projekt nije uspio za vrijeme komunizma, ni u Jugoslaviji i sve je završilo u katastrofi i sad se traži jedan rezac intelektualni. To vidite kod nas konkretno i na

Filozofskom fakultetu i na ostalim društvenim znanostima, a da ne govorim o Francuskoj i Americi. Oni su sad taj svoj marksizam koji je totalno diskreditiran jer je završio u gulazima, na Golom otoku i da ne govorim tako dalje. Danas će se na jedan elegantniji način to pokušati putem istospolnih zajednica. Elegantniji način represije i jedan elegantniji način nametanja drugih vrijednosti tako da jedan jadan čovjek tu s Jelačić placa ili tu sa Špice ne može više znati, to nije kul, to nije moderno. Sunić ponovno ad hominemom gradi svoje tvrdnje, napadom na inteligenciju ljudi koji podržavaju istospolne brakove. Borbu za prava LGBT populacije naziva elegantnijim načinom represije i nametanja vrijednosti, toposima opasnosti ju izjednačava s marksizmom i posljedicama kao što su gulazi i Goli otok.

Marijana Bijelić replicira Suniću da su ove teze apsurdne jer su komunistički totalitarni režimi proganjali homoseksualce te je homoseksualnost u takvim režimima bila zakonski kažnjiva pa tvrdnja da je borba za prava homoseksualaca komunističko-marksistička uredba, apsurdna. Ako gospodin misli da je egalitarizam jednak marksizmu, mislim da je to jako ograničena definicija, pogrešna i neprecizna. Ja jesam egalitarist i mislim da bi svi ljudi trebali biti ravnopravni, ako netko misli da je zaslužio veća prava od drugoga, molila bih da to argumentira. Proglašavati borbu za prava svih ljudi represijom po meni je apsurdno i opasno. Marijana Bijelić svojom je replikom ukazala na nelogičnost tvrdnji Tomislava Sunića.

Tomislav Sunić replicira da moramo razlikovati komunistički sistem u praksi. Vidjeli smo i sami, komunisti kod nas su bili vrlo strogi, to je čak bilo kazneno djelo, homoseksualizam ne samo kod nas, nego i u Sovjetskom Savezu. Međutim prepostavljam kolegica je ipak čitala gospođu Simone de Beauvoir, gospođa slovi kao jedna poznata feministica, inače žena od gospodina Sartra, teška ljevičarka, koju poštujem, koja je doslovce rekla, citiram: žena se ne rađa, žena postaje pa se on onda pita gdje je onda ženstvenost od žene ako ona postaje...kulturboljševici su isticali prava žene... Argumentacija Tomislava Sunića primjer je irelevantnosti i promjene teme. Sunićeva argumentacija obilježena je i ad populum pogreškama koje Copi i Cohen (prema Mašić, Kišiček, 2016) opisuju kao pogreške kojima se na temelju općeprihvaćenog, popularnog mišljenja nastoji publiku uvjeriti u opravdanost postupaka. Ad populum Tomislava Sunića vežemo uz neprekidna isticanja komunizma. Nelogičnost argumentacije Tomislava Sunića krije se također i u činjenici da prvo borbu za prava LGBT populacije izjednačava s komunizmom, s kasnije tvrdi da je komunizam kažnjavao homoseksualizam.

Zlatan Hasanbegović tvrdi da se ovdje radi o heteroseksualnoj zloupotrebi homoseksualizma. Ja sam uvjeren da većina sudionika tih povorki uopće nisu homoseksualci, radi se o heteroseksualcima stanovitih ideoloških uvjerenja koji zloupotrebljavaju pitanje homoseksualizma kako bi se obračunali s onim vrijednostima koje su njima neprihvatljive. Zapravo nema nijednog dokaza da ljudi homoseksualne orijentacije imaju apriori određene ideološke preferencije koje su drugačije od heteroseksualne većine, a mnoge prominentne ličnosti fašizma, nacionalsocijalizma su bili privatno homoseksualci, ali tu svoju spolnu orijentaciju nisu ugrađivali u svoju ideologiju. Ja bih podsjetio da je u hrvatskim medijima bilo nekoliko glasova relevantnih iz javnog života homoseksualne orijentacije koji su rekli da sami homoseksualci ne žele, većina njih, da se njihove veze tretiraju kao brak, to je potpuno različito. Postavlja se pitanje zašto bi pet profesionalnih aktivista kojima je to način života i koji su po zanimanju LGBT aktivisti i ništa drugo ne znaju raditi, zašto bi oni bili mjerodavan glas cjelokupne homoseksualne zajednice. Hasanbegović iznosi pretpostavke koje nisu poduprte dokazima ni obrazloženjima. Osim toga, negativno kvalificira i pripadnike LGBT zajednice i pet profesionalnih aktivista.

Zašto se događa tako snažna reakcija većine koja se protivi proširenju zakonskih regulativa, je li to mržnja, strah, neinformiranost? Marijana Bijelić odgovara da bi ona to prvenstveno identificirala kao uskogrudnost: *Mislím da se većina ljudi više brine za svoja prava nego za to što je drugima potrebno, manjak solidarnosti, a vidjeli smo na Gay Prideu da ima i otvorene mržnje. Neki možda osjećaju ugroženost, mi smo ipak patrijarhalno društvo, iako postajemo pluralno društvo i postoje drugačije tendencije, drugačiji ljudi. Ali mi smo ipak patrijarhalno društvo u kojem postoje odnosi moći, privilegije i ljudi imaju percepciju, pogotovo muškarci, da gube privilegije, da ih to ugrožava. Mislím da smo društvo koje se inače boji svega različitog, ne samo homoseksualaca (rasna, etnička, manjinska diskriminacija), iako ne možemo ljude koji se protive istospolnom braku staviti u istu skupinu. U velikom broju slučajeva riječ je o neinformiranosti, konformizmu.*

Ivan Munjin govoreći o smanjenju ljudskih prava i ravnopravnosti smatra da se ovdje ne radi o ravnopravnosti: *Imamo Obiteljski zakon i Zakon o istospolnim zajednicama. Prema Zakonu o istospolnim zajednicama, ako npr. ja želim stupiti u takvu zajednicu koja se definira kao zajednica osoba istog spola, ja to mogu napraviti. Isto tako, ako želim stupiti u brak s osobom suprotnog spola, to također mogu napraviti i to je otvoreno za sve hrvatske državljane i tu nema nikakve diskriminacije i neravnopravnosti. I ako postoji u Zakonu o istospolnim zajednicama nešto što nije pravedno, onda se to treba doraditi i napraviti boljim,*

*ali ne da sada idemo mijenjati Obiteljski zakon ili da stvaramo neke nove pravne institute. Kako bi izgledalo da recimo ja i moja žena želimo sklopiti istospolnu zajednicu? To nema smisla, isto tako nema smisla da dvoje ljudi istog spola sklope bračnu zajednicu i samo se o tim kategorijama radi. Dakle, to je pozitivna diskriminacija, imamo dvije osobe istog spola i dvije osobe različitog spola. Za početak, izjava da nema smisla da dvoje ljudi istog spola sklope bračnu zajednicu nije činjenica, nego tvrdnja koja nije ničim poduprta. Služi samo za pokušaj opravdavanja mišljenja da je bračna zajednica rezervirana za dvije osobe suprotnog spola. Schopenhauer (2002:32) navodi da *imena stvari imaju veću ulogu od stvarne* i to je vidljivo upravo u riječi *brak* koja je prema Udruzi ekskluzivno rezervirana samo za dvoje ljudi različitog spola. Također, to da je brak rezerviran samo za heteroseksualce, ne da nije činjenica, nego je mišljenje. Schopenhauer (2002:49) kaže da općeprihvaćenost nekog mišljenja nije nikakav dokaz pa čak ni dokaz o vjerojatnosti njegove ispravnosti. Nadalje, tzv. pozitivna ili afirmativna diskriminacija (Petričušić, 2010:649) prihvatljiva je u slučaju kada u namjeri ispravljanja strukturalnih nejednakosti nastaje kao odgovor na određeno činjenično stanje, kada je tom činjeničnom stanju proporcionalna, kao i onda kada je privremena, tj. traje toliko dugo dok se ne postigne cilj posebne mjere, dakle suzbije diskriminacija. Smatram da se uvođenjem odredbe koja je već u Obiteljskom zakonu u Ustav, diskriminacija još produbljuje i teže ju je suzbiti. I sama definicija pozitivne diskriminacije govori o suzbijanju iste kao krajnjem cilju.*

Tomislav Sunić govoreći o posvajanju djece, ponovno koristi uvredljivi *ad hominem* upućen implicitno svim pripadnicima LGBT zajednice, a čini i *slippery slope* pogrešku pretpostavljajući uznemirujuće i kontroverzne posljedice: *Pod pretpostavkom da neki istospolni parovi žele usvojiti djecu, postoji jedna rizična situacija, što će s tom djecom biti? Ne mislim samo da će biti isfrustrirana, postoji stvarno mogućnost da će se ta djeca maltretirati, da će se zloupotrebljavati, da će se seksualno napastvovati. U tom smislu sam ja protiv tih istospolnih zajednica.* Voditelj se pita postoje li neka istraživanja, na što Tomislav Sunić odgovara: *Pa gledajte sada, ne mogu vam neke empirijske podatke dati, ali u svakom slučaju imamo preko deset saveznih država u Americi koje su prihvatile te istospolne zajednice, isto tako i u Europskoj Uniji. Ono što je simptomatično, da se vratim na tu kauzalnu perspektivu, sve bivše komunističke zemlje iz Istočne Europe su radikalno, konzervativno, tradicionalno protiv tih istospolnih brakova. U Ukrajini, u Rusiji to ne dolazi u obzir, čak je sam Putin morao intervenirati, nema tu, nećemo mi tu s ovim homoseksualcima imati puno posla. Ovo u svakom slučaju više nije samo stvar seksualnih navika, običaja, nego*

*je tu jedna teška ideološka pozadina. Imam dojam, i smatram da se to empirijski može vrlo brzo ustanoviti, da je riječ o jednom vrlo malom broju ljudi u Hrvatskoj LGBT zajednice. I sad, ja nemam ništa protiv njihovog osobnog života, ja sam nekad bio hipi i živio sam u Amsterdamu, sretao sam ljude od ultraperedastih, lezbijki i meni to ne smeta dok god oni to drže za svoju privatnu stranu. Mogao bih navesti sad deset književnika koji su bili pederasti, ali raditi iz toga državnu ideologiju i nametati je agresivno, nitko ne pita kakvi su moji bubnjići, uši kada mi netko viče na Zrinjercu hoćemo ovo, hoćemo ono. Da l se ti ljudi pitaju da je devedeset posto Zagrepčana protiv toga. Tamo gdje jesi, tako se i ponašaj. Nedavno sam bio u Alžiru, pa ne mogu ja sad tamo pred đamijom neke kerefeke izvoditi, ljudi bi me zatukli, a da ne kažem pred sinagogom. Hajde idemo pred katedralu paradirati i izazivati svećenike. Ja se pitam tko iza tih ljudi stoji, pa gospodo ako ste već tako liberalni, prošećite se pored đamije, sinagoge, pa ćete vidjeti koliko ćete dugo trajati sa svojim transgenderom. Smatram da ovakvoj vrsti argumentacije koja je nelogična, nevalidna, uvredljiva, nevezana za temu, obilježena argumentacijskim pogreškama, negativnim kvalifikacijama i ne pridonosi razvoju teme nije mjesto unutar nečega što bi trebala biti pristojna debata akademskih građana. Takav zaključak implicirala je i Marijana Bijelić: *Mislim da pozivanje na neke države u kojima su ljudska prava na jako niskoj razini i davanje kao pozitivnog primjera nasilje nad ljudima nešto strašno. Implicirati da su građanska prava samo za većinu, a ne manjinu i da bi po ulici trebali šetati i iznositi svoje stavove samo ljudi nositelji nekih većinskih ideologija, mislim da je to antidemokratski i antiljudskopravaški protiv svih ljudskih prava, mislim da su to strašne stvari.* U argumentaciji Tomislava Sunića prepoznajemo i govor mržnje koji se može definirati kao *svaka izjava koja priziva nasilje, mržnju i diskriminaciju protiv individua ili grupa, najčešće na osnovu njihove seksualnosti, rasne ili religijske pripadnosti.* Europski sud za ljudska prava termin mržnje definira kao *svaku formu izražavanja kojom se širi, podstiče, promoviraju, ili opravdava mržnja zasnovana na netoleranciji, uključujući i vjersku.* (Barašin, Kalinić, Milutinović, 2013:129) Borbu za prava LGBT zajednice uvredljivo i neopravdano naziva ideologijom. Prema Kalanju (2009:239) ideologija predstavlja *eksplicitni ili općenito organizirani sustav ideja i sudova koji služi za opisivanje, objašnjavanje, tumačenje ili opravdavanje položaja neke grupe ili nekog kolektiviteta i koji, uglavnom se nadahnjujući vrijednostima, zagovara određeno usmjerenje povijesnog djelovanja te grupe ili tog kolektiviteta.* Argumentacija Tomislava Sunića izuzetno je strastveno i emocionalno angažirana. Takvi argumenti prema Walton (1992:25-62) mogu biti korisni jer povezuju govornika s takozvanom *mračnom stranom* predanosti problemu. Na*

taj način reflektiraju se govornikova temeljna uvjerenja i stavovi, koji su ovdje izrazito negativni i obilježeni govorom mržnje.

Zlatan Hasanbegović replicira da je potrebno *razjasniti temeljni pojam građanskog prava*. Na početku svoju tvrdnju podupire činjenicama iz relevantnih izvora: *Prvi članak hrvatskoga Ustava zapravo je izjednačio sve hrvatske državljane i nijedno temeljno građansko pravo bilo koje osobe u Republici Hrvatskoj nije ugroženo zbog njegove spolne orijentacije. Ja bih samo podsjetio na pravorijek suda za ljudska prava koji je donio odluku da pitanja braka ne spadaju u korpus takozvanih ljudskih prava, što znači da činjenica da se brak u nekoj zemlji definira isključivo kao zajednica muškarca i žene, nije kršenje ničijih ljudskih i građanskih prava*. Nastavlja s usporedbom kojom dalje jača svoju tvrdnju: *Gospođa ovdje govori o referendumu kojim bi se suzila nečija prava, dakle ta bi tvrdnja imala smisla kada bi sadašnji Obiteljski zakon ostavljao mogućnost zaključenja braka između ljudi istoga spola, a referendumska inicijativa tražila da se to ukine*. Svoje izlaganje nastavlja s neutemeljenim pretpostavkama o strahu od izjednačavanja što pokušava učvrstiti pozivanjem na *prevenciju*, čime čini *ad baculum* pogrešku implicirajući na negativne posljedice koje bi izjednačavanje imalo te opravdava navodni postojeći *strah*: *Ova referendumska inicijativa traži da se preventivno učvrsti postojeća definicija braka. Preventivno jer postoji objektivan strah da će se pod krinkom europeizacije i da će se pod utjecajem određenih lobija ova definicija braka, izjednačavanje nametnuti, a i sam predsjednik Milanović nam je bar sedam puta rekao dihotomijski da je riječ o borbi između Zapada i Bizanta. Naravno u ovom kontekstu svaki razuman čovjek, kršćanske, muslimanske ili bilo koje druge orijentacije bi zapravo birao Bizant, a ne Zapad o kojem govori Milanović, koji je zapravo time pokazao, osim da ustrajava na problematičnim iskazima, da ne poznaje baštinu izraelskoga kontinenta i da zapravo s jednom vrstom gađenja govori o jednoj klasičnoj kršćanskoj povijesti*.

Na voditeljevo pitanje postoje li povijesni primjeri za ovakve promjene, a da su donijele boljitak, Zlatan Hasanbegović odgovara *da u pozitivnom smislu treba gledati činjenicu da su iznova pokrenute neke vrijednosne debate, više od desetljeća smo imali taj kult potrošačkog društva, svođenje čovjeka na potrošača, stvaranje iluzije da ideje više ne postoje, da će ljudi kada zadovolje svoje materijalne potrebe, da će se time trajno zadovoljiti. Ovo pokazuje i podsjeća nas da sva društva počivaju na određenim vrednotama i ovo je dobra prigoda da iznova ispitamo temeljne vrednote na kojima počiva hrvatsko društvo i jesu li one vrednote koje je predsjednik Vlade Milanović naveo u toj dihotomiji Zapad, Bizant, trebamo li mi zapravo apriori nekritički provincijalno slijediti sve ono što se podrazumijeva*

pod korpus takozvanih zapadnih vrijednosti. On je nekidan opet rekao da u Njemačkoj ima nastava zdravstvenog odgoja, imat ćemo i u Hrvatskoj. Što to znači? Ako u Njemačkoj netko proklamira potrebu za kolektivnim samoubojstvom, znači li to da se to mora apriori provesti i tu? Osim što Zlatan Hasanbegović nije odgovorio na voditeljevo pitanje, početak svoje argumentacije započeo je nepovezanim izjavama s tematikom, njegova argumentacija nema strukturu. Ponovno se poziva na tradiciju i vrednote koje nemaju argumentacijsku težinu te se populistički poziva na izjave Zorana Milanovića. Zadnjom izjavom ne samo da čini post hoc pogrešku, nego i pogrešno uspoređuje zdravstveni odgoj s kolektivnim samoubojstvima.

Voditelj Marijani Bijelić postavlja pitanje vezano uz zahtjev aktivista Vladi da zaustavi referendum kako bi zaštitila njihova ljudska prava. Smatra li ona da je to legitiman zahtjev? Marijana Bijelić odgovara da je *Europski sud za ljudska prava odlučio da pitanje braka nije ljudsko pravo. Složila bih se da je to građansko, a ne ljudsko pravo jer država je ta koja uređuje pitanje braka i kako sam rekla, postoje društva koja nemaju instituciju braka te to ne znači da se tamo masovno krše ljudska prava. Ali druga pitanja bi ušla pod ljudska prava, dakle ne direktno pitanje braka, nego ona pitanja koja se realiziraju pomoću institucije braka, prvenstveno jednakost pred zakonom pa ako bi se ustanovila diskriminacija, to je na Ustavnom sudu da odluči temeljem spolnog, seksualnog identiteta, ako ljudi drugačijeg seksualnog identiteta ne mogu konzumirati sve društvene institucije na jednak način, tu bi se mogla utvrditi diskriminacija jer svaka vrsta diskriminacije je kršenje ljudskih prava. I drugo, ako je spol relevantan za konzumaciju bilo koje zakonske institucije, onda je riječ o diskriminaciji, diskriminacija sama po sebi jest kršenje ljudskih prava. Smatrate li da je zahtjev za zaustavljanje referenduma legitiman zahtjev? Mislim da je referendum jedan od važnijih načina demokratskog odlučivanja i da se mene pita, stavila bih manji broj potpisa za potrebe referenduma. Ali referendum u demokracijama, u državama koje su se obvezale štiti ljudska prava, postoje prava koja se ne mogu dovoditi u pitanje pa čak ni referendumom. Mislite li da je takva formulacija protuustavna? Ja bih to ovako usporedila onima koji su na protivnoj strani: smatrate li da definicija braka koja bi uključivala, a postojale su takve definicije braka donedavno u nekim jako razvijenim zemljama, recimo da je brak isključivo institucija između osoba iste rase. Bi li to po vama bilo kršenje ljudskih prava? Ja na sličan način gledam ako ćemo brak definirati spolom. Spol i rasa su pitanje identiteta i zabranjeno je diskriminirati ljude i na jednoj i na drugoj osnovi. Već su pravници rekli da je ovo pitanje pravno šakljivo i da je pravno neekonomično da homoseksualci mogu sklopiti istospolnu zajednicu. Pravници su izjavili da je zakonski neekonomično i da ne može ista pravna*

kategorija imati dva različita imena samo da bi nekome zadovoljili potrebu da ima dva različita imena. I ako ćemo sve svesti na nominalističku raspravu, dakle ako je samo riječ o monopolu nad određenim imenom, nema smisla da tako nešto uđe u Ustav.

Replicira Ivan Munjin: *Kada gledamo brak i istospolnu zajednicu, vezano uz nominalističku raspravu, bitno je vidjeti o kojoj se to točno stvarnosti radi i onda se ta stvarnost normira, dakle odnosi između muškarca i žene, odnosno odnosi između dvije osobe istog spola i onda se na temelju toga donose neke norme i kriteriji. Dakle, ne možemo u pravu imati da je heteroseksualna zajednica ista kao istospolna zato što se radi o drugačijim odnosima... Konkretno, heteroseksualni brak može rezultirati i u pravilu rezultira rađanjem djece. Dakle to su drukčiji odnosi nego istospolni. I država će dakle dati jedan set povlastica i pravo, regulirati na određeni način heteroseksualnu zajednicu, a na drugi način istospolnu.* Argumentacijom Ivan Munjin samo potvrđuje ono što je već iznio, a to su nepoduprte tvrdnje da je brak ekskluzivno rezerviran samo za heretoseksualce. Ista takva argumentacija vidljiva je i u ciljevima udruge U ime obitelji, kada navode da će Udruga će preko svojih predstavnika djelovati ili aktivno promicati zaštitu naravnog braka i obitelji kod državnih, regionalnih, lokalnih te međunarodnih tijela i ustanova radi promicanja i zaštite naravnog braka i obitelji; o čijim se pravima odlučuje u postupku, a sukladno posebnom zakonu. Ono što je ključno u ovom cilju je naglašavanje heteroseksualnog braka kao *naravnog*, odnosno *prirodnog*. Slobodno možemo zaključiti i *normalnog*, a o čemu smo već raspravljali kao o pojmu podložnom različitim tumačenjima koje su ovisne o garnituri vrijednosti u koje svaki pojedinac vjeruje.

Marijana Bijelić osvrće se na kriterij djece koji Ivan Munjin spominje: *Mislite li dakle da neplodni ljudi ne trebaju stupati u klasičan brak zbog kriterija djece, nego u zajednicu ili ljudi koji se jako kasno odluče za brak pa evidentno neće imati djecu. Također, djeca uopće nisu spomenuta u samoj definiciji braka. Vi dakle izmišljate definiciju braka koja nema veze s postojećom.* Marijana Bijelić ovim ističe nedosljednosti u argumentaciji Ivana Munjina te u pitanje dovodi proizvoljnu definiciju braka i sadržajni smisao te definicije. Ivan Munjin replicira: *Nadovezat ću se na ono što ste rekli o boji kože. Za brak je bitno i to je bit braka, da se radi o dvije osobe različitog spola, a ne o tome koje su boje kože, vjeroispovijesti itd. Nije stvar definicije, kako smo mi definirali, nego toga što brak jest takav kakav jest.* Spomenut ću ovdje ono što sam u jednom dijelu rada već spominjala. Izjava da je za brak bitno to da se radi o dvije osobe različitog spola nije činjenica, nego nepoduprta tvrdnja.

Tomislav Sunić i dalje koristi nelogičnu argumentaciju, nevezanu za temu i ne pridonosi razvoju teme: *Nisam nikakav dogmatik, u Americi toliko tih brakova završava u rastavi, tučnjavi, patnji. Ja nipošto ne želim idealizirati klasičan brak, ni brak u kršćanskom smislu nema svoju vrijednost ako nema kršćanske sakramente. Mogli bi do prekosutra debatirati. Ja polazim od jedne proste pretpostavke, čovjek ne mora biti akademik, da bi društvo opstalo, da bi kultura, civilizacija išla naprijed, ona počiva na ženi i muškarcu, to su dvije biološki različite jedinke, svaka sa svojim pravima, svaka sa svojim dužnostima. Već kad smo kod ljudskih prava, to je isto floskula koja je postala kod nas polularna prije jedno trideset godina. Prije dvadeset godina se pitam tko je brinuo za moja ljudska prava i ljudska prava mog tate i sestre koji su bili u zatvoru, a svi ti glasnogovornici danas koji su bili veliki apostoli ljudskih prava LGBT, gdje su gospoda bila da ofuraju barem kilu naranča mojoj sestri u Slavonskoj Požegi koja je za vrijeme komunizma guzlala deset mjeseci, tata četiri godine, pravnik. Ja nemam ništa protiv homoseksualaca, ja čitam puno Oscara Wildea, on je bio poznati deklarirani pederast, teški desničar usput, ali drži to diskretno privatno. Ja kad imam seks sa svojom ženom, to su moje privatne, diskretne stvari. Ne paradirati i iz toga stvarati specijalna nova prava. A što znače moja prava? Tko danas ima prava? Osnovno pravo je da imaju ljudi posao, da imaju dohodak, i o tome bi trebali govoriti. Vezano uz izjave Tomislava Sunića koje impliciraju težnju da bi homoseksualci svoju seksualnost trebali pokazivati samo u svoja četiri zida, Sanja Vican (2013) govori o društvenom imperativu nevidljivosti kao tolerantnom pravu koje većina pruža manjinama, a koje u praksi zvuči kao radite ono što želite, ali u svoja četiri zida. Pravo na osobni razvoj i uspostavljanje međuljudskih odnosa spada u privatna prava i zakonski u zaštitu i poštivanje privatnog života. Nastavno na to, i Europski sud za ljudska prava je unutar članka 8, pri definiranju privatnog života naglasio da u različitim slučajevima da ovo pravo ne obuhvaća samo osobni razvitak, nego i što je još važnije, razvitak odnosa s drugim ljudima i s vanjskim svijetom u cjelini. (Vučković, Juroš, 2014:81)*

Marijana Bijelić replicira da se slaže s gospodinom, da postoje puno važniji problemi u državi te joj je baš iz tog razloga ova Inicijativa čudna jer hrvatske brakove ugrožavaju druge stvari, a ne homoseksualci: *U Hrvatskoj je stopa razvoda vrlo visoka, nasilje koje se događa u heteroseksualnim obiteljima, seksualno nasilje nad djecom u heteroseksualnim obiteljima. Također, nemamo dokaza da bi homoseksualci zlostavljali djecu, pedofilili i homoseksualci nisu isto. Također, kada bi imali pravo na posvajanje djece, to ne znači da bi oni kada se sjete mogli doći u dom i posvojiti dijete, to samo znači da bi oni mogli dati*

prijavu za posvajanje. Ovdje je također bilo pozivanja da se izoliraju, da bi svoju intimu trebali držati za sebe. Gospodin je spomenuo, ali ja nikad nisam vidjela da homoseksualci vrše spolne činove na ulici. Homoseksualci puno manje pokazuju svoju privrženost na ulici vjerojatno jer je velik rizik od nasilja. Mislim da bez obzira kakav društveni identitet imali, temelj građanskog društva je da stavove možemo javno iznositi. Zato imaju potrebu marširati jer ne žele biti društveno nevidljivi. Na ovaj način Marijana Bijelić završila je svoju argumentaciju konkretno, ističući ponovno neke tvrdnje koje su iznesene, a za koje sugovornici nemaju dokaza.

Ova je debata minimalno pridonijela razvoju argumentacije, tolerancije i ljudskih prava. Argumentacija Zlatana Hasanbegovića obilježena je *ad hominem*, *ad populum* i *ad baculum* argumentima, pozivanjem na tradiciju i nepovezanim izjavama. Ivan Munjin svoju je nedosljednu argumentaciju temeljio najviše na nepoduprtim tvrdnjama koje je predstavljao kao činjenice. Argumentacija obilježena s najviše pogrešaka, nelogičnosti i nedosljednosti je ona Tomislava Sunića. Koristio se *slippery slope*, *post hoc*, *ad hominem* i *ad populum* argumentima. Njegova argumentacija nerijetko je obilježena uvredama, nevalidnim tvrdnjama, negativnim kvalifikacijama i govorom mržnje. Jedina govornica čija je argumentacija bila validna je Marijana Bijelić. Isticala je slaba mjesta u protivničkim tvrdnjama, ukazivala na nelogičnosti i uvrede.

9. Odgoj i obrazovanje za ljudska prava

Nakon rezultata koje je pokazala analiza u ovom radu, jasno je da je Građanski odgoj i obrazovanje za ljudska prava nužno potreban dio školskog sustava. Osim toga, demokratski razvoj trebao bi poticati građane na sudjelovanje u demokratskim procesima, ali i osvijestiti ih o ustavno zajamčenim pravima i slobodama pojedinaca. Najbolji način za razvoj aktivnog i odgovornog građanstva je upravo odgoj i obrazovanje, stjecanje znanja i vještina koje su primjenjive u svakodnevnom životu. Uloga građana najčešće se svodila samo na glasanje i plaćanje poreza, dok nije postalo jasno da demokracija ovisi o političkoj kulturi građana. Demokracije ovise upravo o građanima koji sudjeluju, a takvi građani mogu se razviti kroz građanski odgojno-obrazovni program. Ljudska prava uređuju se Ustavom i zakonima, a u kulturno različitim europskim državama ta prava potrebno je početi promicati unutar Građanskog odgoja i obrazovanja. Usvajanjem *Opće deklaracije o ljudskim pravima*, obvezali smo se na odgoj i obrazovanje usmjereno prema međunarodnim vrijednostima izraženima u

Deklaraciji. Obrazovne ustanove na taj način odgajale bi i obrazovale aktivne građane, usmjerene na poštivanje ljudskih prava, dostojanstvo i toleranciju. No, na Svjetskoj konferenciji o ljudskim pravima u Beču zaključeno je da *se međunarodni standardi u nacionalnim sustavima odgoja i obrazovanja ne provode zadovoljavajuće i da se u mnogim zemljama djeci i mladima u većoj ili manjoj mjeri uskraćuje stjecanje znanja i razvoj vještina koji su im potrebni za učinkovito sudjelovanje u demokratskim procesima.* Također, zaključeno je da se *i sam odgoj i obrazovanje za ljudska prava proglasi ljudskim pravom i da se u škole uvede zajedno s učenjem za demokraciju i vladavinu prava.* Hrvatska je odlukom građana ušla u demokratski sustav, ali bez odgoja i obrazovanja za ljudska prava koje za cilj ima učenje o sebi kao o aktivnom građaninu, vidljive su posljedice koje se očituju i u rezultatima ovoga rada. Odbor ministara Vijeća Europe donio je preporuku o poučavanju i učenju o ljudskim pravima u školama. To predstavlja prvi zajednički europski okvir za promicanje odgoja i obrazovanja za ljudska prava koji objedinjuje ljudskopravnu, građansku i interkulturnu dimenziju učenja. Unutar Europskog okvira ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje nalazi se i Građanski odgoj kao jedan od završnih ciljeva kroskurikalnih tema. Obilježja Građanskog odgoja i drugih kroskurikalnih tema su razvijanje ključnih kompetencija, nevezanost za jedan predmet, proteže se kroz nekoliko predmeta ili pedagoških projekata, uključuju školu koje je obavezna razvijati kompetencije kod učenika što je više moguće, referiraju se na kompetencije koje ne pripadaju sadržajima jednog ili više predmeta, nego su poučavani, prakticirani i primijenjeni u njima. Ono što je najvažnije, za ciljeve je odgovorna cijela škola koja predstavlja uzor za odgoj određenih vrijednosti kod učenika. (Lončarić, Jelačić:2007)

Vijeće Europe pokrenulo je projekt *Odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo* te je 2002. godine vlade zemalja članica uputilo da odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo postave kao *prioritetni cilj reformi svojih odgojno-obrazovnih sustava, kurikulumu i nastavne prakse.* Naglašavaju suradnju škola i izvanškolskih čimbenika s obzirom na to da odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo *nadilazi tradicionalne pristupe učenju i poučavanju.* *Povelja Vijeća Europe o odgoju i obrazovanju za demokratsko građanstvo te odgoju i obrazovanju za ljudska prava* iz 2010. godine naglašava cjeloživotno učenje, povezivanje odgoja, obrazovanja, izobrazbe, osvještavanja, informiranja i praktičnog djelovanja. Građanski odgoj i obrazovanje na taj način postaje pokazatelj kvalitete odgoja i obrazovanja. Tri su modela integracije Građanskog odgoja i obrazovanja:

- poseban predmet koji može biti obvezni ili izborni
- uključivanje odgovarajućih sadržaja u postojeće predmete
- međupredmetna tema

Naglasak je na učenju sljedećih područja:

- politička pismenost (učenje o društvenim, političkim i građanskim institucijama i organizacijama, ljudskim pravima, interkulturno učenje i učenje o Ustavu i zakonima)
- razvoj kritičkog mišljenja s odabranim vrijednostima i stavovima (poštivanje dostojanstva osobe, nenasilno rješavanje sukoba, antirasističke strategije, društvena i moralna odgovornost)
- aktivna participacija (uključivanje u lokalnu zajednicu, vježbanje demokracije u školi, rad s drugima, provođenje i uključivanje u projekte na različitim razinama)

Iako ovo ne znači nužno veću angažiranost građana i razvitak apsolutne tolerancije, Građanski odgoj i obrazovanje dobar je početak puta razvoja boljeg, aktivnijeg i tolerantnijeg građanstva. Osim toga, na umu moramo imati da ulogu u razvoju građanske kompetencije igraju mediji, obitelj i različiti socijalni utjecaji. No, Građanski odgoj i obrazovanje kroz različite modele može pridonijeti razvoju pojedinca kao osobe i kao građanina. Novim sadržajem i metodama učenici postaju građani koji kritički razmišljaju, istražuju, sudjeluju i donose odluke. (Spajić, Vrkaš, 2015:14-20) Iz analize rada jasno je vidljivo koliki utjecaj na razvoj mišljenja i stavova imaju mediji. Kako sam već napomenula, Kišiček i Stanković (2014:34) smatraju da su televizijske emisije kod gledatelja dosegle visok stupanj povjerenja te da imaju sposobnost formiranja javnog mišljenja. Upravo je iz tog razloga važno unutar odgoja i obrazovanja poticati toleranciju, kako bismo informacije koje primamo znali od najmlađih dana filtrirati i vrednovati.

Hrvatska je osnovala Nacionalni odbor za odgoj i obrazovanje o ljudskim pravima koji je trebao izraditi, provesti i procijeniti program. Godine 1998. završen je Nacionalni program odgoja i obrazovanja za ljudska prava za predškolsku, osnovnoškolsku i srednjoškolsku razinu. Program odgoja i obrazovanja za ljudska prava uvršten je u Nastavni plan i program za osnovnu školu kao neobvezan integrativni sadržaj, a počeo se provoditi i u nekim

predškolskim ustanovama i srednjim školama. Započinje i izobrazba odgajatelja i učitelja za provedbu Nacionalnog programa. Istraživačko-obrazovni centar za ljudska prava i demokratsko građanstvo Filozofskog fakulteta u Zagrebu pokreće 2003./2004. godine dva projekta s ciljem uvođenja Odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo na sveučilišta. Nakon pet godina donesen je NOK (Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje). Glavni cilj odgoja i obrazovanja je razvoj kompetencija. Uvodi se novi pristup planiranju, organizaciji i provođenju odgoja i obrazovanja. Novi pristup predstavlja integriranu i inter(trans)disciplinarnu organizaciju sadržaja učenja usmjerenih na razvoj onih osobina učenika koje će mu omogućiti kompetentno suočavanje sa životnim izazovima. Prijašnji pristup temeljio se na izradi nastavnih planova i programa te se od učenika tražilo savladavanje nastavne građe strukturirane prema znanstveno-disciplinarnim podjelama. Kompetencije ovdje uključuju znanja, vrijednosti, stavove i obrasce ponašanja, a naglašavaju ishod i rezultat učenja. Kompetentna osoba je ona koja je stekla znanja i vještine, prihvatila vrijednosti i kritički provjerava svoju kompetentnost. Konkretno, građanska kompetencija je termin za posebna znanja i vještine i vrijednosti koje su potrebne za ispunjavanje uloge građanina, a razvija se kroz Građanski odgoj i obrazovanje. Neke od šest strukturalnih dimenzija Građanskog odgoja i obrazovanja najvažnijih za ovaj rad su ljudsko pravna (*promicanje dostojanstva ljudskoga bića, poznavanje međunarodnih i domaćih standarda i mehanizama zaštite sloboda, prava i odgovornosti pojedinca, suzbijanje ponižavajućeg postupka*), društvena (*promicanje nenasilne komunikacije, upravljanje emocijama, rješavanje sukoba, timski rad, volontiranje i privrženost načelu solidarnosti*) i interkulturalna (*promicanje različitosti kultura kao sastavnica zajedničkog domovinskog identiteta, interkulturalna osjetljivost i dijalog, privrženost načelu jedinstva u raznolikosti*). (Spajić, Vrkaš, 2015:26-31)

NOK se gradi na četiri središnje vrijednosti: znanje, solidarnost, identitet i odgovornost. Temelji se i na sljedećim demokratskim načelima: poštivanje ljudskih prava i prava djeteta, demokratsko donošenje odluka i uključivanje europske dimenzije u odgoj i obrazovanje. Građanska kompetencija određena je kao najvažniji ishod učenja, a njezin se razvoj provlači kroz četiri odgojno-obrazovna ciklusa. Nacrt Kurikuluma građanskog odgoja i obrazovanja za osnovne i srednje škole dovršen je i predstavljen 2011. godine, a završna verzija dovršena je u kolovozu 2012. godine. Odluka o eksperimentalnoj provedbi Kurikuluma građanskog odgoja i obrazovanja određena je za dvanaest osnovnih i srednjih škola. (Spajić, Vrkaš, 2015:20-23) Istraživanja iz 2005. godine pokazuju da studenti dovoljno

ne poznaju standarde ljudskih prava, europski sustav zaštite ljudskih prava te pravne norme koje određuju prava i odgovornosti tijekom studija. Slične rezultate pokazala su i istraživanja u srednjim školama 2009. godine. Osim toga, rezultati pokazuju da se o ljudskim pravima, demokraciji i građanstvu uči samo u sklopu nekih predmeta, kombinacijom predavanja i diskusije. Ne koriste se participativne i istraživačke metode, a rasprave o kontroverznim društvenim temama se izbjegavaju. Istraživanje političke pismenosti koje su proveli GONG i Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu na uzorku od oko 1000 učenika završnih razreda gimnazija, umjetničkih škola te trogodišnjih strukovnih škola pokazalo je *sklonost autoritarnoj političkoj orijentaciji, zabrani političkog djelovanja pojedinim strankama i pojedincima, osporavanju prava kulturno drugačijim skupinama, nacionalizmu i etnocentrizmu, homofobiji i negiranju uloge organizacija civilnog društva, ali i nepovjerenju u moć građana da utječu na stanje u državi i društvu*. Rezultati ovih i mnogih drugih istraživanja argumenti su za uvođenje Građanskog odgoja i obrazovanja kao nužno potrebnog. (Spajić, Vrkaš, 2015:23-26) Spajić Vrkaš (2015:32) navodi da su stavke koje je najteže vrednovati vještine, stavovi i vrijednosti, jer se ne mogu vrednovati na jednak način na koji se vrednuje teorijsko znanje. Svrha praćenja i vrednovanja eksperimentalne provedbe KGOO-a u dvanaest srednjih i osnovnih škola bila je *osigurati znanstveno--analitičku podlogu za unapređenje konceptualnih i teorijskih polazišta, strukture i sadržaja Kurikuluma te načina njegove provedbe kako bi on što primjerenije odgovorio potrebi pripreme djece i mladih za život u hrvatskom demokratskom društvu*. Kao cilj navodi se praćenje i vrednovanje određeno kao *provjera relevantnosti i primjerenosti Kurikuluma i modela njegove provedbe u sklopu sva četiri odgojno-obrazovna ciklusa koja su utvrđena NOK-om*. Rezultat praćenja i vrednovanja trebao bi biti odgovor treba li i što mijenjati u Kurikulumu kako bi *on zadovoljio potrebe učenika na različitim razinama sustava odgoja i obrazovanja i u različitim tipovima škola za stjecanjem znanja, vještina i obrazaca ponašanja koji čine temelj aktivnog i odgovornog građanstva*. KGOO se eksperimentalno provodio u osam osnovnih i četiri srednje škole od rujna 2012. do kolovoza 2014. godine, no provedba u školskoj godini 2013./2014. nije se dogodila. Kriterij je bio da se škole nalaze na području posebne državne skrbi u skladu s planom projekta IPA *Novo doba ljudskih prava i demokracije u školama*. (Spajić, Vrkaš, 2015:31-36) Pozitivne promjene potvrdile su 2/5 učenika, a one uključuju poboljšanje odnosa s drugima, drugačije shvaćanje okoline, životno korisna znanja i vještine, bolje razumijevanje svojih prava i odgovornosti, povećanje odgovornosti itd. Ove promjene vidljive su već nakon samo godine dana provedbe, što govori o potencijalu uvođenja GOO-a u škole. (Spajić, Vrkaš, 2015:121)

Osnovnim školama je omogućeno uvođenje GOO-a kao međupredmetne teme, izvannastavne aktivnosti ili izbornog predmeta. Nažalost, više je prepreka, a Spajić, Vrkaš (2015:210) navodi preopterećenost učitelja, nesustavnu pripremu i provedbu reformi, pretrpanu školsku satnicu, nedostatak udžbenika i priručnika, odsutstvo izobrazbe za GOO na učiteljskim fakultetima, podcjenjivanje u odnosu na druge sadržaje i dr. Nakon što je Hrvatska postala demokracija, ušla je u zajednicu zemalja koje svoje vrijednosti temelje na ljudskim pravima, slobodama, načelima jednakosti, prava i pluralizma. Osim toga, građani su ovime dobili odgovornost aktivnog sudjelovanja u političkom životu. Aktivno građanstvo najbolje se promiče odgojem i obrazovanjem, što je već dokazano demokratski uređenim zemljama koje su već uvele ovakve programe u svoje sustave obrazovanja. Upravo su brojna pluralistička demokratska društva jedan od razloga uvođenja ovakve vrste odgojno-obrazovnih sustava. Vrijeme je brzih društvenih, kulturnih, gospodarskih i znanstvenih promjena te je potrebno da i obrazovanje bude u skladu s tim. Unutar kurikulumu Građanskog odgoja i obrazovanja (2012:5) navodi se da je *jedinstvo individualne i društvene dimenzije učenja ključno za razvoj demokratskog, tj. aktivnog i odgovornog građanstva, zbog čega se i građanska kompetencija danas ubraja među najvažnije ishode učenja. To, između ostaloga, podrazumijeva razvoj demokratske svijesti učenika, ali i poticanje njihova aktivnog i učinkovitog sudjelovanja u razvoju demokratskih odnosa u školi, lokalnoj zajednici i društvu u cjelini s osloncem na načela ljudskog dostojanstva, demokracije, pravde i mirotvorstva.* Jedna od strukturnih dimenzija unutar građanske kompetencije je ljudsko pravna. Obuhvaća dostojanstvo osobe, ljudska prava, slobode i odgovornosti u sklopu razreda, škole i lokalne zajednice, ravnopravnost u odnosu na dob i spol te etničke, nacionalne, vjerske, rasne i druge razlike, općeprihvaćena pravila i pravne norme kao instrumente zaštite prava učenika, suzbijanje ponižavajućeg i nepoštenog ponašanja, dostojanstvo osobe, ljudska prava, slobode i odgovornosti u kontekstu ustavnih i zakonskih odredbi Republike Hrvatske, ravnopravnost u odnosu na dob, spol, te etničku, vjersku, klasnu i drugu pripadnost, rasu i druge razlike, poštivanje vladavine prava, suzbijanje neljudskog, ponižavajućeg i nepoštenog ponašanja, suzbijanje društvene isključenosti i drugih oblika diskriminacije pojedinca. Istraživanjem već poznatih tema, individualnim izlaganjima, grupnim istraživanjima, diskusijama vezanim uz ljudskopravnu tematiku, dodjeljivanjem uloga i raspravom te povezivanjem tematike s agrumentacijom, učenici mogu razmjenjivati mišljenja. Na taj način, poticanjem argumentacije i razmjene ideja, razvija se kritičko razmišljanje kod učenika. Dolazi do novih ideja, spoznaje da postoje i drugačiji načini doživljavanja svijeta, razvijanja socijalnih vješina, poticanja tolerancije i dr.

Unutar letka Građanskog odgoja i obrazovanja stoji da Građanski odgoj i obrazovanje unutar obrazovnog sustava stoji kao odgovor na smanjenje društvenih problema kao što su porast nasilja, pojava pluralnih društava, međuetničke i međunacionalne netrepeljivosti i dr. Cilj je pripremanje djece na kulturu nenasilja, poštivanja ljudskih prava, odgovornosti, razumijevanja društva u kojem žive i dr. Uz ovakvo obrazovanje i podizanje svijesti o vrednovanju argumentacije o ljudskim pravima, smatram da bismo na području ljudskih prava mogli postići mnogo.

10. Zaključak

Iako kroz stoljeća možemo pratiti pozitivan razvoj ljudskih prava, koji je kulminirao usvajanjem *Povelje Ujedinjenih naroda* i *Opće deklaracije o ljudskim pravima*, još uvijek nailazimo na slučajeve u kojima se ljudska prava štite samo na teorijskoj razini. Prava LGBT osoba jedna su od najčešćih tema unutar korpusa o ljudskim pravima. Unatoč relativnom razumijevanju homoseksualnosti u daljoj prošlosti, pojava judaizma, kršćanstva i islama za posljedicu je imala izgradnju negativnog stava koji je rezultirao represijom, napadima, zatvorskim kaznama, usmrćivanjem i progonima. Iako je Američka psihijatrijska udruga (APA) 1973. godine izbrisala homoseksualnost s popisa psihičkih poremećaja, pomak u izgradnji ovih ljudskih prava vidljiv je tek od druge polovice 20. stoljeća. U isto vrijeme došlo je i do ponovnog procvata retorike, za što najveće zasluge ima Chaim Perelman koji je retoriku obnovio i naglasak stavio na razmatranje argumenata i njihovu detaljnu analizu. U Hrvatskoj su se 2013. godine dogodile velike zakonske promjene. Referendumom udruge *U ime obitelji* o ustavnoj definiciji braka, isti je definiran kao zajednica isključivo muškarca i žene. Ovom odlukom udaljili smo se od principa tolerancije, demokracije i praktične izgradnje ljudskih prava LGBT zajednice. Medijsko izvještavanje o referendumu nerijetko je obuhvaćalo rasprave i debate. Ovaj rad bavio se analizom argumentacije tri debate u kojima su sudjelovali predstavnici udruge *U ime obitelji* i onih koji su protiv ustavnog uvođenja odredbe da je brak isključivo zajednica žene i muškarca, motivirani mišlju o upitnosti kršenja ljudskih prava. Tijekom analize uočene su različite argumentacijske pogreške, koje su najčešće koristili predstavnici udruge *U ime obitelji*. Najčešće argumentacijske pogreške bile su *ad hominem*, *ad populum*, *slippery slope*, *post hoc*, *ad baculum*, *red herring*, *ad antiquitatem*, *ad misericordiam* i *petitio principii*. Nerijetko nailazimo i na smicalice od kojih je najčešća promjena teme, a ostale su: prekidanje sugovornika, izbjegavanje odgovora i

etiketiranje. Svojom argumentacijom ne pridonose razvoju civilizirane i retorički korektne rasprave s obzirom na čestu uporabu nelogičnosti, nevalidnih informacija, tvrdnji koje su predstavljene kao činjenice, toposa tradicije i opasnosti, kontroverznih posljedica, neutemeljenih pretpostavki, negativnih kvalifikacija i irelevantnosti. S obzirom na argumentaciju predstavnika Udruge, nepromicanje tolerancije i ljudskih prava, teško je opravdati službene ciljeve Udruge (promicanje općeg dobra i dobra svakog ljudskog bića, promicanje obiteljskih vrijednosti, zaštita i promicanje dostojanstva braka i obitelji, ljudske spolnosti, rađanja te svakoga ljudskoga života, osnaživanje mladih za aktivno uključivanje u društvo i njihov osobni rast u skladu s općeljudskim vrednotama, promicanje i zaštita ljudskih prava, zaštita od diskriminacije po svim osnovama uređenim posebnim zakonom). Zaključujem da se glavni ciljevi Udruge ne poklapaju s tvrdnjama koje u javnim raspravama iznose i koje sam prikazala u ovom radu. Čitajući ciljeve Udruge, očigledno je da se njihovi krajnji moralni principi ne razlikuju od moralnih principa njihovih sugovornika u analiziranim raspravama. Razlika je u primjeni tih moralnih principa na pojedinačne slučajeve, a unutar djelovanja Udruge homoseksualne osobe izuzete su iz privilegiranih slučajeva za koje ti moralni principi vrijede. Perelman (1916:88) zaključuje: *Moralni život, kao i pravni život, i još više no on, pretpostavlja pravila i uputstva o kojima iskustvo i refleksija o iskustvu treba stalno iznova da misle i da ih iznova prilagođavaju težnjama ljudi koji se nalaze pred problemima egzistencije.* Pravni poredak modernih demokracija jamči slobodu, prava i osobni razvoj svakom pojedincu. Nažalost, analizirane debate ukazuju da se jedan od najvažnijih dijelova osobnog razvoja, a to je sloboda seksualne orijentacije i izbora, stigmatizira i diskriminira. Kao što je već spomenuto tijekom rada, država bi morala pružiti zaštitu individuama koje odbiju slijediti obiteljske običaje stupanjem u brak po roditeljskoj prisili, što je često lakše iskazati nego u praksi i primijeniti. (Anđelić, 2008:121) S obzirom na važnost koju retorika ima tijekom rasprava o ljudskim pravima i na odgovornost koje bi govornici trebali biti svjesni, potrebno je poraditi i na kulturi javnog dijaloga. Škarić (1999) na retoriku gleda kao na alat demokracije: *Govorništvo je alat demokracije. Demokracije ne može biti bez govorništva, ali i obrnuto – demokracija pogoduje razvoju govorništva. Želi li tko ukinuti demokraciju, najprije mora utišati govor.*

Literatura

1. Anđelić, Neven (2008.). *Kratka povijest ljudskih prava*. Sarajevo: ACIPS
2. Aristotel (1989.). *Retorika*. Zagreb: Naprijed
3. Barašin O., Kalinić Z., Milutinović M. (2002.). *Odgovornost za javnu riječ*. Banja Luka: SVAROG br. 6.
4. Barić, Sanja; Vican, Sanja (2013.). *Ustavnopravno načelo jednakosti i pravno uređenje istospolnih zajednica*. Split: Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 50, 1/2013
5. Beker, Miroslav (1997.). *Kratka povijest antičke retorike*. Zagreb: ArtTresor
6. Bench-Capon, T.J.M. (2002.). *Agreeing to differ: modelling persuasive dialogue between parties with different values*. University of Liverpool: Informal Logic Vol 22, No. 3: pp 231- 245
7. Ben-zé'ev, Aaron (1995.). *Emotions and Argumentation*. University of Haifa: Informal Logic Vol. 17, No.2, 189-200
8. Brinton, Alan (1988.). *Appeal to the Angry emotions*. Informal logic Vol 10, No. 2.
9. Colwell, Gary (1995.). *Slippery Slopes. Moral slides and human nature*. Concordia University College of Alberta: Informal Logic Vol 17, No.1: pp 43-66
10. Correia, Vasco (2012.). *The ethics of argumentation*. Informal Logic, Vol. 32, No. 2, pp. 222-241.
11. Fahnestock, Jeanne; Secor, Marie (1990.) *A rhetoric of argument*. McGraw Hill.
12. Gates, Gary J.(2012.). *Letter to the editors and advisory editors of Social Science Research*. Social Science Research 41. 1350-1351.
13. Gilbert, Michael A. (2006.). *Emotion, Argumentation & Informal Logic*. Informal Logic.
14. Groarke, A. Leo; Tindale, W. Christopher (2008). *Good Reasoning Matters!* Oxford: University Press.

15. Goodnight, G. Tomas (2003.). *Predicaments of communication, argument and power: towards a critical theory of controversy*. University of Southern California: Informal Logic Vol 23, No. 2: pp. 119-137
16. Goffman, Erving (1986.). *Stigma. Notes on the management of spoiled identity*. New York: Simon & Schuster
17. Kalanj, Rade (2009). *Sociologija i ideologija*. Zagreb: Soc. ekol. Zagreb, Vol. 18, No. 3-4
18. Kišiček, Gabrijela (2010.). *Pogreške u argumentaciji – dvojbe u tumačenju i klasifikaciji*. Zagreb: Govor. Br. 27 (2). 129-143
19. Kišiček, Gabrijela (2011.). *Usporedba antičkoga i suvremenoga poimanja dobrog govornika*. Zagreb
20. Kišiček, Gabrijela (2013.). *The rhetoric of war – former Yugoslavia example*. Zagreb: Filozofski fakultet u Zagrebu, Odjel za fonetiku
21. Kišiček, Gabrijela; Stanković, Davor (2014.). *Retorika i društvo*. Zagreb: Naklada Slap
22. Kišiček, Gabrijela; Mašić, Josip (2016.). *Retorička analiza govora američkih predsjednika Roosevelta, Kennedya i Obame*. Zagreb: Govor 32 (2015), 1.
23. *Kurikulum Građanskog odgoja i obrazovanja* (2012.) Agencija za odgoj i obrazovanje: Zagreb
24. Lefort, Claude (2011.). *Pojam totalitarizma*. Politička misao, god. 48, br. 3
25. Lončarić, Jelačić, N. (2007). *Europski okvir ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje*.
26. Lulić, Mira; Muhvić, Davor (2013.). *Ljudska prava. Izbor međunarodnih dokumenata*. Osijek: Pravni fakultet Osijek
27. Manolescu, Beth Innocenti (2006). *A Normative Pragmatic Perspective on Appealing to Emotions in Argumentation*. Argumentation 20: 327-343.

28. Meyer, Michel; Carrilho, Manuel, Maria; Timmermans, Benoit (2008.). *Povijest retorike od Grka do naših dana*. Zagreb: Disput
29. Mondimore, Francis Mark (2003.). *Prirodna povijest homoseksualnosti*. Zagreb: Antibarbarus
30. Naphy, William (2006.). *Born to be gay, historija homoseksualnosti*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar; Beograd: Queeria; Zagreb: Domino
31. Pažanin, Ante (1984.). *Država i demokracija*. Zagreb: Ploitička misao. Vol. XXI, No. 1-2, str. 3-19.
32. Perelman, Chaim (1982.). *The Realm of Rhetoric*. Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press
33. Perelman, Chaim (1976.). *Pravo, moral i filozofija*. Beograd: Biblioteka Nomos
34. Perelman, Chaim; Olbrechts-Tyteca, Lucie (1969.). *The new rhetoric. A treatise on argumentation*. Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame
35. Petričušić, Antonija (2010.). *Antidemokracijska politika kao suplementarni model zaštite prava nacionalnih manjina*. Zagreb: Zbornik PFZ, 61 (2)
36. Regnerus, Mark (2012.). *How different are the adult children of parents who have same-sex relationships? Findings from the New Family Structures Study*. Texas, Austin: Social Science Research 41, 752-770.
37. Reškovac, Tomislav. *Logika debate*. Zagreb: Hrvatsko debatno društvo.
38. Schopenhauer, Arthur (2002.). *Eristička dijalektika*. Split: Marjan Tisak.
39. Sokol, Smiljko (1998.). *Hrvatska kao demokratska ustavna država*. Zagreb: Polit. misao, Vol XXXV, br. 3
40. Spajić, Vrkaš V. (2015). *(Ne)moć Građanskog odgoja i obrazovanja*. Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje i obrazovanje: Zagreb
41. Stewart, Charles J.; Smith, Craig Allen; Denton, Robert E. Jr. (2012.). *Persuasion and social movements*. Long Grove, Illinois: Waveland Press
42. Škarić, Ivo (2003.). *Temeljci suvremenog govorništva*. Zagreb: Školska knjiga

43. Škarić, Ivo (2011.). *Argumentacija*. Zagreb: Nakladni zavod Globus
44. Tindale, Christopher W. (2007.). *Fallacies and argument appraisal*. Cambridge University Press
45. Tomić-Koludrović, Inge (1991.). *Sociološke teorije o novim društvenim pokretima*. Split: Centar za kulturu i obrazovanje Natko Nodilo
46. Van den Burg, Wibren (1991.). *The Slippery Slope Argument*. Chicago: Ethic, 102, 42-65.
47. Vučković, Juroš, Tanja (2014.). *Socijalna isključenost seksualnih manjina u Hrvatskoj*. Zagreb: Rev.soc. pol. god. 22, br. 2. Studijski centar socijalnog rada. Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
48. Walton, Douglas (1992.). *The place of emotion in argument*. Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press
49. Walton, Douglas (1980.). *Why Is The Ad Populum A Fallacy?* Pennsylvania State University Press, University Park and London: Philosophy and Rhetoric, Vol. 13, No. 4.

Grada

Opća deklaracija o ljudskim pravima

http://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2009_11_12_143.html (29.08.2016.)

Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda

http://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/1997_10_18_120.html (29.08.2016.)

Ustav Republike Hrvatske

<http://www.sabor.hr/Default.aspx?art=1840> (26.09.2016.)

The yogyakarta principles

http://www.yogyakartaprinciples.org/principles_en.htm (27.09.2016.)

Prava LGBT osoba u Hrvatskoj

<http://www.lori.hr/prava-lgbt-osoba/prava-lgbtiq-osoba-u-hrvatskoj> (12.10.2016)

U ime obitelji

<http://uimeobitelji.net/> (13.12.2016.)

Debata Željke Markić i Sandija Blagonića

<https://www.youtube.com/watch?v=GBlbXoqb-wU&t=3052s>

Debata Željke Markić i Sandre Benčić

<https://www.youtube.com/watch?v=NGOK6EwVvKA&t=48s>

Debata Marijane Bijelić, Zlatana Hasanbegovića, Ivana Munjina i Tomislava Sunića

<https://www.youtube.com/watch?v=GMN8Zyg1sAg>

Sažetak

U radu *Analiza argumentacije u govorima o ljudskim pravima u suvremenim društvenim pokretima* analiziraju se televizijske debate između predstavnika udruge *U ime obitelji* i njihovih sugovornika. Deskriptivnom analizom utvrđeno je korištenje brojnih argumentacijskih pogrešaka i smicalica. Također, debate najčešće nisu argumentacijski kvalitetne ni korektne. Ne pridonose pozitivnom razvoju priče o ljudskim pravima LGBT osoba, toleranciji i nediskriminaciji. Većina pogrešaka odnosi se na argumentaciju udruge *U ime obitelji*. Argumentacija sugovornika bila je korektna i argumentacijski ispravna te je pridonijela razvoju svijesti o problemima LGBT osoba i njihovih osnovnih ljudskih prava.

Ključne riječi

argumentacija, argumenti, retorika, ljudska prava, analiza, diskriminacija, demokracija, tolerancija, društveni pokreti

Summary

In the paper *Analysis of arguments in human rights talks in contemporary social movements* we analyze television debates between representatives of the association *On behalf of the family* and their interlocutors. Descriptive analysis has determined the use of numerous argumentation errors and manipulations. Also, debates are often not argumentative in quality or correct. They do not contribute to the positive development of human rights issues of LGBT people, tolerance and non-discrimination. Most errors refer to the argumentation of the association *On behalf of the family*. The collocutor's involvement was correct and argumentative, and contributed to the development of awareness of the problems of LGBT people and their fundamental human rights.

Key words

argumentation, arguments, rhetoric, human rights, analysis, discrimination, democracy, tolerance, social movements